

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2021-2024 Güncellemesi

İLKNUR YÜKSEL-KAPTANOĞLU

2026

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz III

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

**Haritalama ve İzleme Çalışması:
2021-2024 Güncellemesi**

Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu

Ocak 2026

CEİD YAYINLARI

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2021-2024 Güncellemesi

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

ISBN: 978-625-7666-53-4

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir. İçeriği yalnızca Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği sorumluluğundadır ve her zaman Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmaz.

Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nde, Sosyal Araştırma Yöntemleri Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi İstatistik Bölümü’nden lisans, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları bölümünden yüksek lisans derecesini aldıktan sonra, doktorasını Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü bölümünde tamamlamıştır. Enstitü’nün yürüttüğü Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmaları başta olmak üzere nicel ve nitel yaklaşımı olan birçok araştırmada yer almıştır. CEİD, Kadın Dayanışma Vakfı, Nüfusbilim Derneği, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Derneği, IUSSP ve EAPS üyesi olan İlknur Yüksel-Kaptanoğlu, kadınlara yönelik şiddet konusunda 2016 yılından beri Dünya Sağlık Örgütü’nün Kadına Yönelik Şiddet Verisi ve Tahminleri Teknik Danışma Grubu üyesidir.

İçindekiler

Şekiller Listesi	6
Kısaltmalar Listesi	7
Giriş.....	9
Uluslararası Belgeler, Normlar ve Standartlar	11
Uluslararası Sözleşmeler ve Politika Belgeleri	11
Uluslararası Normlar	15
Uluslararası Standartlar ve Ölçütler	17
Türkiye’de Mevcut Durum Analizi: Normatif Politik Yapı.....	18
Yerel Mevzuatın ve Politika Belgelerinin İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Haritalaması	18
Kadın, Çocuk, Gençlik Dernekleri ve Hak Temelli Örgütler ile Platformlar ve Diğer Kamusal Aktörlerin ÇEZE’ye İlişkin Çalışmaları	28
Göstergeler ve Veri Kaynakları	39
Türkiye’de ÇEZE’ye İlişkin Göstergelerin Mevcut Durumu	40
Kaynakça	42
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı Göstergeleri	46

Şekiller Listesi

Şekil 1 İlk evlilikler (resmi nikahı olan) içinde 16-19 yaş grubunun oranı, 2010-2022, TÜİK	40
Şekil 2. 20-24 yaş grubunda olup, 18 yaşından önce resmi nikah ile evlenenlerin oranı, 2010-2022	40
Şekil 3. Cinsiyete göre 16-17 yaş grubundaki evli çocuk nüfusun 16-17 yaş grubundaki çocuk nüfus içindeki oranı, 2008-2024	41

Kısaltmalar Listesi

AB	Avrupa Birliği
ABB	Avrupa Birliği Başkanlığı
AKDAM	Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği
AKYAD	Adıyaman Kültürünü Yaşatma Derneği
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASHB-ÇHGM	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı - Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ATHGM	Metinde geçtiği şekliyle: ASHB (ATHGM)
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
CEİD	Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
CSBB	Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı
COVID-19	Coronavirus Disease 2019 (2019 Koronavirüs Hastalığı)
CSÜS	Cinsel sağlık ve üreme sağlığı
ÇEZE	Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler
ÇHGM	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇYEZE	Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler
DHS	Demographic and Health Surveys (Nüfus ve Sağlık Araştırmaları)
ELDER	Çanakkale Kadın El Emeğini Değerlendirme Derneği
ESHİD	Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
EŞİK	Eşitlik için Kadın Platformu
GREVIO	Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzmanlar Grubu)
HÜNEE	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
IOM	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
IPA-II	Instrument for Pre-Accession Assistance - Phase II (Katılım Öncesi Yardım Aracı - II. Dönem)
KADAV	Kadınlara Dayanışma Vakfı
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KEFEK	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
KİHEP	Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MICS	Multiple-Indicators Cluster Survey (Çok Göstergeli Küme Araştırması)
ORTAKÇA	Ortak Toplumsal Araştırmalar ve Kültürel Çalışmalar Derneği
SB	T.C. Sağlık Bakanlığı
SIDA	Swedish International Development Cooperation Agency (İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı)
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi

STK	Sivil toplum kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDHS	Turkey Demographic and Health Survey (Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması)
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TKB	Türk Kadınlar Birliği
TKDF	Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN Women	United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi)
UNFPA	United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNICEF	United Nations Children’s Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
USAID	United States Agency for International Development (ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı)
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

Giriş

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler (ÇEZE) ile toplumsal cinsiyet eşitliği ilişkisini ele alan ilk izleme ve haritalama raporu 2021 yılında Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) Türkiye Ofisinin desteğiyle yayımlandı. Bu destek, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR) ortaklığında ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı’nın (SIDA) finansal destekleriyle yürütülen Birleşmiş Milletler Ortak Programı Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi projesi kapsamında hazırlandı. Çalışmada, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği’nin, Avrupa Konseyi desteğiyle yürüttüğü Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi’nin yaklaşımı temel alındı. Bu doğrultuda, ÇEZE ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusu CEİD’in 22 tematik alandaki raporlarına 23. tematik alan olarak eklendi.

İlk izleme ve haritalama çalışmasında, uluslararası normlar çerçevesinde 2020 yılına kadar Türkiye’nin yasal mevzuat açısından durumu, sivil toplum kuruluşlarının ÇEZE konusundaki çalışmaları, bu çalışmaların toplumsal cinsiyet duyarlılığı değerlendirildi. Ayrıca, ÇEZE ile mücadelede savunuculuk faaliyetlerinde kullanılabilecek göstergeler sunuldu ve yeni gösterge önerileri geliştirildi. Bu göstergeler, STK’lar ile gerçekleştirilen atölye çalışmaları ile Yerel Eşitlik Eylem Platformlarının toplantılarında gözden geçirildi, eleştirildi ve değiştirildi.

Bu güncellenme raporu, 2021 sonrası döneme odaklanmakta; ulusal ve uluslararası düzeydeki gelişmeleri izlemeyi ve ÇEZE’nin ortadan kaldırılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Rapor, CEİD’in Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Faz-III projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Çocuklara yönelik bir şiddet biçimi de olan ÇEZE konusunda, ilk rapordan bu yana en dikkat çeken gelişme, 2021 yılında Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesi oldu. Ardından, Lanzarote Sözleşmesi gündeme gelmiş olsa da, 2007 yılında imzalanan sözleşme hala yürürlüktedir.

Ayrıca, 2020’den itibaren TCK 103. maddesine ilişkin değişiklik önerileri, çocuklara yönelik cinsel istismarda indirim ve evlenme yaşının düşürülmesi konusundaki tartışmalar devam ediyor. 2021 sonrasında çocuklara yönelik cinsel istismar, kaçırma ve cinayet haberleri medyada önemli bir yer tutmaya başladı. Özellikle, çocuk yaşta evlilik ile ilgili N.Ü.’nün 6 yaşında evlendirilme haberi uzun süre kamuoyunda yer aldı. Evlenme yaşına ilişkin tartışmalarda, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın çocuk yaşta evliliğe ilişkin açıklamaları tartışmalara neden oldu ve 2022’de Diyanet İşleri Başkanı evlilik yaşının 18 olduğu yönünde bir açıklama¹ yaptı.

¹ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/diyanet-isleri-baskani-erbas-noktayi-koydu-evlilik-yasi-18dir-42188420>

Çocukların maruz bırakıldıkları istismar olaylarına ek olarak, 6-7 Şubat 2023 depremlerinin ardından yaşanan çocuk kayıpları da kamuoyunun gündeminde yer etti. TÜİK ölüm istatistiklerine göre, 2022 yılında 17 yaşından küçük 6177 çocuk ölümü gerçekleşmiş iken, 2023 yılında bu sayı 17889’a yükseldi. Bu sayının içinde 1264 çocuğun ölüm nedeni bilinmemektedir (TÜİK, 2024). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu ve Bianet’in Erkek Çetelesi, yaygın olan kadın cinayetlerinin yanına çocuk cinayetlerini de eklemek durumunda kaldı. 2024 yılında yaşanan ve aile içi sınırların gölgesinde kalan 8 yaşındaki N.G cinayeti tüm ülkeyi etkiledi. Amcası, annesi ve erkek kardeşi bir süre sonra cezalandırıldı.

Bütün bu olumsuz atmosfer içinde, 2025 yılı “Aile Yılı” olarak ilan edildi. Kamu politikalarında “çocuk sayısını artırmak” ve “aileyi güçlendirmek” öncelikli politikalar olarak belirlendi. Doğurganlık hızındaki azalmaya ilişkin 2024 yılına ait verinin (toplum doğurganlık hızı 1,48) açıklanması, kamu kurumlarını doğurganlığı teşvik edecek politikalara yöneltti. Aile Yılı’nın ilk altı ayında, evliliği teşvik etmek amacıyla ilk kez evlenecek çiftlere ev kredisi, çeşitli ürünlerde indirim, doğum ve çocuk yardımları gibi teşvikler gündeme geldi. Çocuklara yönelik bir başka politika alanı ise dijital bağımlılık ile mücadele oldu. Kamu kurumları, “erken yaşta ve zorla evlilikler” kavramını kullanarak bu toplumsal sorunun bir şiddet biçimi olarak tanımlayarak, özel bir eylem planı yerine şiddetle mücadele kapsamında ele almaya başladı.

İlk güncelleme çalışması olan bu çalışma, uluslararası belgeler, yasal ve kurumsal çerçevede meydana gelen değişiklikler, kamu politikaları, sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının incelenmesine dayanmaktadır. Ancak, göstergeler aracılığıyla izlemeyi Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2021-2025 kapsamında yaparak daha sonra ayrıca paylaşılacaktır.

Uluslararası Belgeler, Normlar ve Standartlar

Uluslararası Sözleşmeler ve Politika Belgeleri

Birleşmiş Milletler Genel Konseyi

Birleşmiş Milletler Genel Konseyi, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler konusunu düzenli olarak hatırlatmakta ve güncel gelişmeler ile birlikte ele almaktadır.

CEDAW Genel Tavsiye Kararı No.38 (2020)

CEDAW’ın önceki Genel Tavsiye Kararları² doğrudan ÇEZE’yi konu olarak ele almasa da, kesişimsellik çerçevesinde çocuk, erken ya da zorla evlilikler ile ilişkili risklere dikkate çekmekte ve hükümetlere, bu evliliklerin önlenmesine ilişkin tavsiyelerde bulunmaktadır. Genel Tavsiye Kararı 38 küresel göç bağlamında kadın ve kız çocuklarının ticaretine ilişkindir. Bu kararda, kadın ve kız çocukların insan ticareti, sömürü ve zorla evlendirilme riskine karşı özel olarak korunması gerekliliği vurgulanır. Göçmen ve mülteci kadınların, ev içi hizmetler, fuhuş ve evlilik yoluyla şiddet ve istismara açık hale geldiği belirtilir. Tavsiye Kararı, zorla evlilik dahil insan ticaretinin önlenmesine yönelik yasal düzenlemelerin güçlendirilmesini ve destek hizmetlerine erişimin sağlanmasını önerir.

A/HRC/RES/48/6 No.lu BM Genel Konseyi Kararı (2020-Aralık)

Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklere ilişkin daha önceki kararlara referans veren bu kararda, özellikle kriz dönemlerinde ÇEZE riskinin arttığı vurgulanmıştır. COVID-19 pandemisi nedeniyle ekonomik sorunlar ve okulların kapanması gibi faktörlerin, 10-13 milyon fazladan çocuk yaşta evliliğe neden olabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, engelliler ve kimlikleri temelli ayrımcılığa maruz kalan grupların kriz dönemlerinde cinsel şiddet, eğitim kaybı, yoksulluk ve ÇEZE açısından daha yüksek risk altında olduğuna dikkat çekilmiştir.

A/RES/76/146 No.lu Genel Kurul Kararı (2021-Aralık)

Özel olarak kız çocuklarının haklarına odaklanan kararda, kronik yoksulluğun kız çocuklar için en büyük risk faktörlerinden biri olduğu belirtilmiştir. Yoksulluk, eğitimden uzaklaşma ve bakım yükünün artması yoluyla toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri derinleşmektedir. Kararda, kız çocuklarının güçlenmesi, haklarının tanınması ve korunması için çok boyutlu kalkınma hedeflerinin önemine dikkat çekilmiştir.

CEDAW Genel Tavsiye Kararı No.39 (2022)

Yerli kadın ve kız çocukların kesişimsel ayrımcılık biçimlerine dikkat çeken bu kararda, yerli kız çocukların kendi yaşamlarına ilişkin karar verme ve ayrımcılıktan korunma hakları vurgulanmıştır. Tavsiye Kararı’nda, zorla yerinden edilme, çevresel yıkım ve iklim değişikliği gibi afet dönemlerinde ÇEZE riskinin arttığı belirtilmiştir. Ayrıca, ÇEZE ile ilişkili olarak erken gebelikler ve cinsel şiddetin kız çocukların eğitime erişimini engelleyen önemli faktörler olduğu hatırlatılarak, ÇEZE ile mücadele için erişilebilir destek mekanizmaları oluşturulması önerilmektedir.

² CEDAW Genel Tavsiye Kararı No.19, 20, 24, 29,30, 31, 35, 36, 37

A/RES/77/193 No.lu Genel Kurul Kararı (2022-Aralık)

Kadınlara yönelik şiddet odağında hazırlanan Karar’da, ÇEZE toplumsal cinsiyet temelli bir şiddet biçimi olarak tanımlanmıştır. ÇEZE’nin devam etmesinde toplumsal normların ve kalıp yargıların önemli bir etkisi olduğuna işaret eden Kararda ayrıca, şiddet ile mücadele için kamusal ve özel alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

A/RES/77/202 No.lu Genel Kurul Kararı (2022-Aralık)

Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin özellikle kız çocuklarının eğitim, sağlık ve ekonomik haklarına yönelik tehdit olduğu dile getirilen kararda, kırsal alanlarda ve ulaşılması zor bölgelerde yaşayanlar için riskin fazla olduğu gündeme getirilmiştir. ÇEZE’nin resmi evlilikler ile sınırlı olmadığını da hatırlatan Karar’da, bu alanda yürütülmekte olan küresel programların desteklenmesinin sürdüğü de aktarılmıştır.

A/HRC/RES/53/23 No.lu Genel Kurul Kararı (2023-Temmuz)

Zorla evlilik konusuna odaklanan kararda, evliliğin sona ermesinde de zorlamaların olabileceğine değinilmiştir. Bu nedenle, geleneksel veya dini nikahla gerçekleşen evliliklerin de bu kapsamda değerlendirilmesi ve izlenmesi gerektiğini vurgulanmış, veri toplama ve programların yürütülmesinin önemi hatırlatılmıştır.

A/RES/78/187 No.lu Genel Kurul Kararı (2023-Aralık)

Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte çocuk haklarının çevrimdışı ortamların yanı sıra çevrimiçi ortamlarda da korunmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, ÇEZE’nin çocukların sosyal yaşama katılım, eğitim, güvenlik ve gelişim haklarının ihlali olduğu belirtilmiştir.

BM Genel Konseyinin A/RES/78/188 No.lu Genel Kurul Kararı (2023-Aralık)

Dijital ortamlardaki risklere odaklanan bu kararda, dijital ortamların çocuk yaşta evlilikleri teşvik edebileceğine dikkat çekilmiştir. Kız çocuklarının dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir çağrı yapılmıştır.

CEDAW Genel Tavsiye Kararı No.40 (2024)

Kadınların karar alma mekanizmalarına eşit ve kapsayıcı katılımını teşvik etmeyi amaçlayan bu kararda, ÇEZE konusu iki başlık altında ele alınmıştır. İlk başlık eğitim ve güçlenme altında, kız çocukların **yoksulluk, çocuk işçiliği, çocuk yaşta evlilik ve erken gebelik** gibi nedenler ile eğitimlerine ara vermek durumunda kalabildikleri ifade edilmiştir. Özel alanda kadınların katılımı başlığında ise, çocuk yaşta evliliklerin yasaklanması ve her iki cinsiyet için de evlenme yaşının istisnasız 18 olması gerektiği vurgulanmıştır.

A/RES/79/158 No.lu Genel Kurul Kararı (2024-Aralık)

Yaklaşık 30 yıldır gündemde olan çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik konusuna ilişkin taahhütler yenilenerek, Arap devletleri bölgesinde yeni bir bölgesel foruma ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Genel Kurul Kararında özellikle kız çocuklar açısından ÇEZE’nin yaratacağı olumsuz etkiler öne çıkarılmıştır.

Birleşmiş Milletler Kuruluşları

Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF)

UNICEF’in ulusal veri kaynaklarına dayalı olarak derlediği güncel veri, 18 yaşından önce gerçekleşen evliliklerin küresel ölçekte azaldığını göstermektedir. Ancak, bölgesel açıdan farklılıklar devam etmektedir. 2022 yılı verisine göre, Batı ve Orta Afrika’da oran %40, Doğu ve Güney Afrika’da %32, Güney Asya’da %28 ve Latin Amerika ve Karayipler’de ise %21’dir.

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN WOMEN)

UN Women, çalışma alanıyla doğrudan örtüşen ÇEZE konusundaki çalışmalarında ülke deneyimlerini yasalar açısından karşılaştırarak 2023 yılında yayımladığı bir raporda, minimum evlenme yaşına ilişkin düzenlemelerden çıkarılan dersleri paylaşmıştır. Raporda, minimum evlenme yaşını 18 olarak belirleyen ve yasal sınırı istisnasız uygulayan başarılı reformlar analiz edilmiştir. 48 ülke ve 6 ABD eyaletinin dahil edildiği çalışmada, 18 yaş altı evliliklerin özellikle kız çocuklar için sağlık, eğitim, ekonomik ve psikolojik etkilerinin ciddi olduğu vurgulanmıştır. Ebeveyn veya yargı iznine dayalı istisnaların bu evlilikleri meşrulaştırdığı, başarılı reformların arkasında ise kadın hakları savunucuları, medya kampanyaları ve çok paydaşlı iş birlikleri olduğu belirtilmiştir. Raporda, reform karşıtı dini ve kültürel direnişlere karşı etkili iletişim ve savunuculuk stratejilerine ilişkin öneriler de bulunmaktadır (UN Women, 2023).

UN Women, UNICEF ve Plan International ortaklığıyla yürütülen bir başka çalışma ise 1995-2025 döneminde kız çocukların haklarındaki ilerleme değerlendirilmiştir. Pekin Konferansı’nın 30. yılı kapsamında hazırlanan bu raporda, ÇEZE konusunda en büyük azalmanın Güney Asya’da yaşandığı, ancak halen beş kadından birinin 18 yaşından önce evlendiği ve bu evliliklerin yoksul hanelerde daha yaygın olduğu belirtilmiştir. Kız çocukların eğitim, dijital beceriler ve güçlenme açısından desteklenmesi, tüm bunlar için yeterli kaynak aktarımının gerekliliği vurgulanmıştır (UNICEF, UN Women, & Plan International, 2025).

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)

Cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS) alanında çalışan UNFPA, aile planlamasına erişim, güvenli annelik ve gençlerin güçlendirilmesi de dahil olacak şekilde CSÜS hizmetleri sunmaktadır. Kahire Konferansı’nın 25. yılı olan 2019’da düzenlenen Nairobi Zirvesi’nde benimsenen üç sıfır hedeflerinden³ biri, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve zararlı uygulamaların sıfırlanmasıdır. Bu kapsamda UNFPA, birçok ülkede ÇEZE ve klitoris kesimi gibi zararlı uygulamaların sonlandırılmasına yönelik araştırmalar yürütmekte, eğitim programlarını desteklemekte ve kapsamlı CSÜS eğitimleri sunmaktadır. UNFPA’nın 2022-2025 Stratejik Planında Nairobi Zirvesi temelinde CSÜS evrensel erişim, gençlerin güçlendirilmesi, zararlı toplumsal cinsiyet normlarının dönüştürülmesi, kapsayıcı veri

³ Diğer “3 Sıfır” hedefleri ise karşılanmamış aile planlaması ihtiyacı ile önlenemez anne ölümlerinin sıfırlanmasıdır.

sistemlerinin güçlendirilmesi ve kadın örgütlerinin liderliğine öncelik verilmesini öncelikleri arasında sıralanmıştır (UNFPA, 2021).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Konseyi (UNHCR)

Birleşmiş Milletler kuruluşlarından biri olarak, mülteci, sığınmacı, vatansız ve zorla yerinden edilmiş kişilerin korunmasının sorumluluğu UNHCR’dedir. Kurum, bu kişilerin korunması ve sorunlarına kalıcı çözüm getirilmesi, çocukların şiddet, sömürü, ihmal karşısından korunması, çocuk yaşta evlilik, askerlik, işçilik gibi risklerden korunması, çocukların katılımı, yüksek yararı, gelişimlerini destekleyen politika ve programlar geliştirmektedir. 2015-2021 dönemine ait UNHCR çocuk koruma verileri, çocuk yaşta evlilik, şiddet, ev ve okul dışında yaşanan tacizin çocuk korumaya ilişkin riskler arasında ilk on içinde yer aldığını ortaya koymuştur (UNHCR, 2024).

Avrupa Birliği Sözleşme ve Politika Belgeleri

Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi (2022-2027)

Avrupa Konseyi’nin beşinci çocuk hakları stratejisi, çocukları hak sahibi bireyler olarak tanımakta ve bu hakların hayata geçirilmesinde üye devletler arasında eşgüdüm, yenilikçilik ve uygulama düzeyinde iş birliği hedeflemektedir. Bu strateji belgesinin hazırlanmasında ilk kez çocukların katılımına olanak tanınmış olması önemli bir yenilik olarak öne çıkmaktadır. Belge, COVID-19 pandemisi, iklim krizi, silahlı çatışmalar gibi krizlerin çocuklar üzerindeki etkilerine öncelik vermekte, kesişimsel yaklaşım ve eşitlik ilkelerine özel bir vurgu yapmaktadır.

Strateji Belgesi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile uyuma da değinmekte, çocukların dijital ortamda korunması ve güçlendirilmesi konularına daha kapsamlı biçimde yer vermektedir. “Tüm çocuklar için şiddetten özgür” başlığı altında erken ve zorla evliliklerin önlenmesine yönelik bilinçlendirme kampanyalarının yürütülmesi, İstanbul ve Lanzarote sözleşmelerinin kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi, bu evliliklerin suç olarak tanımlanması ile yasal ve kurumsal mekanizmaların güçlendirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Roman çocuklar, göçmen ve sığınmacı kız çocuklar ile alternatif bakım altındaki çocuklar için özel koruma önlemlerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Ayrıca, risk altındaki çocuklara yönelik erken uyarı sisteminin kurulması, psikolojik ve hukuki desteklerin yanı sıra barınma hizmetlerinin sunulması önerilmektedir. Eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve adalet sisteminde çalışan profesyonellere, erken ve zorla evliliklerin tanımlanması, bildirim yükümlülüğü ve müdahale yöntemleri konularında eğitim verilmesi de öneriler arasındadır. Bunlara ek olarak, cinsiyete duyarlı veri toplanması ve raporlanması; zararlı uygulamaların ölçülmesi ve izlenmesinin önemine de dikkat çekilmektedir.

Strateji Belgesinde, bu alandaki izleme çalışmalarında GREVIO, Lanzarote Komitesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile iş birliği yapılması; göstergeler aracılığıyla izleme faaliyetlerinin yürütülmesi, izleme süreçlerine çocukların ve STK’ların katılımının

desteklenmesi ve ulusal eylem planlarının hazırlanmasının teşvik edilmesi gibi öneriler de yer almaktadır.

Uluslararası Normlar

İlk haritalama raporunda, gözden geçirilen uluslararası hak temelli politika belgeleri doğrultusunda ÇEZE ile ilişkili yedi temel uluslararası norm tanımlanmıştır; eşitlik/toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuğun insan onuruna saygı, ayrımcılık yasağı, çocuğa özel koruma, çocuğun yüksek yararı, çocuğun katılımı ve çocuğun gelişimi. 2021-2024 dönemine ait yeni politika belgeleri dikkate alındığında, dijital platformlarda karşılaşılan olumsuzlukların artması nedeniyle, çocuğa özel koruma normunun kapsamı, kriz dönemleri ile çevrim içi ve çevrim dışı ortamlarda çocuğun korunması biçiminde genişletilmiştir. Ayrıca, ayrımcılık yasağı normu, kesişimsel ayrımcılık vurgusuyla güncellenmiştir. Bu raporda kullanılan uluslararası normlar aşağıda açıklanmıştır:

- (1) Eşitlik/toplumsal cinsiyet eşitliği:
- (2) Çocuğun insan onuruna saygı
- (3) Ayrımcılık yasağı/ **kesişimsel ayrımcılık**
- (4) Çocuğa özel koruma
- (5) Çocuğun yüksek yararı
- (6) Çocuğun katılımı
- (7) Çocuğun gelişimi

Eşitlik / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Her çocuğun, cinsiyeti ne olursa olsun eşit haklara sahip olması esastır. Bu norm, kız çocuklarının güçlenmesini, toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargıların ortadan kaldırılmasını ve fiili eşitliğin sağlanmasını amaçlar. CEDAW, Pekin Eylem Platformu, İstanbul Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi (2022-2027) bu normu, dayanağı olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini çocuklara yönelik politikaların merkezine yerleştirmektedir.

Çocuğun İnsan Onuruna Saygı

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin ilk maddesinde dile getirilen insan onuruna saygı, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde özel olarak çocuğun onur ve itibarına saygı olarak belirtilmektedir. Bu norm, çocukların bedensel ve ruhsal bütünlüğünün, özel yaşamının ve mahremiyetinin korunmasına referans verir.

Ayrımcılık Yasağı / Kesişimsel Ayrımcılık

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin ikinci maddesi, tüm çocukların haklardan ayırım gözetilmeksizin yararlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Avrupa Konseyi 2022-2027 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ise bu normu, özellikle Roman, göçmen, sığınmacı ve bakım altındaki çocuklar gibi çoklu dışlanma riski taşıyan gruplar için kesişimsel ayrımcılığın önemine dikkat çeker. Bu norm, hiçbir çocuğun cinsiyeti, etnik kimliği, dini inancı, engellilik durumu, göçmen ya da mülteci statüsü gibi kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Çocuğa Özel Koruma (Kriz dönemlerini de içerecek şekilde şiddetten koruma dahil)
Çocukların yaşları ve konumları nedeniyle özel koruma kapsamında olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 19. maddesinde, devletlerin her türlü istismar, ihmal ve şiddete karşı yükümlölüklerinin bulunduğu belirtilmektedir. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi (2022-2027) ise krizlere karşı korumayı, çocuk politikalarının ayrılmaz parçası olarak konumlandırmaktadır. Bu nedenler, çocuğa özel koruma normu, çocukların fiziksel, duygusal, cinsel ve dijital şiddete karşı korunmasını kapsamasının yanı sıra pandemi, savaş, afet gibi kriz dönemlerinde ortaya çıkan risklere karşı dayanıklılığın artırılmasını da içermektedir.

Çocuğun Yüksek Yararı

Çocukların menfaatlerinin korunması BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 3. maddesinin yanı sıra CEDAW’ın 5. ve 16. maddelerinde de belirtilmektedir. Çocukların etkileneceği her türlü karar ve uygulamada çocuğun üstün yararının gözetilmesi önemlidir. Bu norm, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal refahının öncelikli değerlendirme ölçütü haline getirilmesini sağlar.

Çocuğun Katılımı

Çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda görüş bildirme ve kararlara katılma hakkı olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin birçok maddesinde dile getirilmektedir. Örneğin, 12. madde, çocuğun görüşünün dikkate alınmasını ve yaşına uygun biçimde sürece katılmasını güvence altına alır. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi (2022-2027) ilk kez çocukların hazırlanma sürecine katıldığı bir belge olarak katılım hakkının uygulamadaki yansımalarına yönelik önemli bir örnek niteliğindedir. Ayrıca, BM Genel Kurul Kararları (2023-2024) dijital katılım, çevrimiçi güvenlik ve dijital okuryazarlık gibi yeni alanları da bu normun kapsamına dahil etmektedir.

Çocuğun Gelişimi

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde (6. ve 29. maddeler) çocuğun tam gelişim hakkını temel bir ilke olarak tanımlamaktadır. Daha önceki yıllarda çocukların fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki, psiko-sosyal ve sosyal gelişimleri” (Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesinde) ile tanımlanan çocukların gelişimi normunun kapsamı uluslararası belgelerde genişletilmiştir. BM Genel Kurulu A/RES/78/187 ve 78/188 (2023) kararlarında dijital eşitsizliklerin çocukların gelişimini engelleyebileceği, bu nedenle dijital okuryazarlığın ve çevrimiçi güvenliğin gelişim hakkıyla birlikte düşünölmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Benzer biçimde, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi (2022-2027) çocuğun eğitime, sosyal yaşama ve dijital ortamlara katılımını, gelişim hakkının bir parçası olarak ele almaktadır.

Uluslararası Standartlar ve Ölçütler

İlk raporda belirtildiği gibi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme, CEDAW, Pekin Eylem Planı, Kahire Nüfus ve Kalkınma Konferansı ve Eylem Planı, Lanzarote Sözleşmesi, İstanbul Sözleşmesi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Avrupa Konseyi Zorla Evlilikler ve Çocuk Evlilikler konusunda 1468 sayılı Önergesi, 1723 sayılı Tavsiye Kararı ile Çocuk Hakları Strateji Belgesi (2022-2027) çocukların tüm alanlara ilişkin haklarının güvence altına alınması, minimum yasal evlenme yaşının belirlenmesi ve ÇEZE’nin önlenmesine yönelik uluslararası standartları belirleyen politika belgeleridir.

Çocuk yaşta evlilikler konusunda çocukluk yaşının 18 olarak belirlenmesiyle 18 yaşından (ve 15 yaş) önce gerçekleşen evliliklerin çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler olarak kabul edilmesi önemli iki ölçüttür. Dünya Sağlık Örgütü’nün 20 yaşından önce gebeliğin gerçekleşmemesi de ölçütler arasındadır. UNICEF, birçok ülkenin verisini derleyerek yayınlamakta ve zaman içindeki değişimi izlemektedir. Bu veriler, izleme çalışmalarında temel referans kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de Mevcut Durum Analizi: Normatif Politik Yapı

İlk raporun ‘yapısal izleme’ bölümünde yasa, yönetmelik ve genelgeler uluslararası normlar çerçevesinde ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Bu raporda ise 2021 sonrası dönemdeki gelişmelere odaklanılmış, özellikle genelgeler temelinde kamu kurumlarının yaklaşımı kurumsal başlıklar altında ele alınmıştır.

Avrupa Birliği Komisyonunun Türkiye Raporlarında, 2021 yılından itibaren çocuk haklarına ilişkin benzer eleştiri ve tespitler gündeme getirilmiştir. Komisyon, ulusal mevzuatın genel olarak yeterli olduğu, ancak uygulamada ciddi sorunlar yaşandığını vurgulamıştır.

- 2022 yılı raporunda, erken ve zorla evlilikler ile mücadele kapsamında etkili bir ulusal eylem planının kabul edilmesi ve kız çocukların zararlı etkiler konusunda farkındalıklarının artırılması dile getirilmiştir.
- 2023 yılı raporunda, “devlet makamlarının erken yaşta evlilik gibi yasa dışı uygulamaları teşvik eden Sünni tarikatların giderek daha fazla etkisi altına girdiği” tespiti yapılmış; ayrıca “erken yaşta evlilik nedeniyle okuldan ayrılmanın önlenmesine yönelik çabaların artırılması” gerektiği ifade edilmiştir.
- 2024 yılı raporunda ise, çocuğun yüksek yararı ilkesinin hukuki belgelerde yer almasına rağmen, uygulamaların öznel değerlendirmelere dayandığı, bu nedenle etkisiz kaldığı değerlendirilmiştir. Komisyon, bu sorunun temelinde yeterli kaynak ve bütçe tahsisinin bulunmamasını göstermiştir. Ayrıca, 2024 raporunda ÇEZE konusu yalnızca Roman gruplar açısından ele alınmış; bu durum, genel bir politika yaklaşımının eksikliğine işaret olarak tanımlanmıştır (ABB, 2025).

Yerel Mevzuatın ve Politika Belgelerinin İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Haritalaması

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)

2021 sonrasında TBMM bünyesinde kurulan çeşitli komisyonlarda ÇEZE konusu gündeme getirilmiştir. **Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılması konusunda 2022 ve 2024 yıllarında kurulan komisyonların yanı sıra 2023 yılında özel olarak ÇEZE konusunu inceleyen Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), önceki yıllarda çocuk yaşta evlilikler üzerine çeşitli rapor ve görüşler hazırlamış olsa da 2021 sonrası dönemde bu konuda yeni bir politika belgesi yayımlanmamıştır.** Bu durum, Meclis düzeyinde normatif politika takibinde kurumsal süreklilik ihtiyacına işaret etmektedir.

Meclis Araştırma Komisyonu (2023)

Altı Yaşındaki Bir Kız Çocuğunun Evlilik Adı Altında Cinsel İstismara Maruz Bırakılması Olayının Araştırılarak Benzer Olayların Yaşanmaması ve Her Türlü Çocuk İstismarının Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

Bu komisyon, kamuoyunda büyük tepki uyandıran olaydan yola çıkarak kurulmuş ve **çocuk istismarının tüm yönleriyle ele alınması** ile benzer olayların önlenmesine yönelik önerilerin geliştirilmesini amaçlamıştır. Komisyonun altıncı toplantısında UNICEF temsilcileri, erken ve zorla evliliklerin **sosyal normlar nedeniyle hâlâ sürdüğüne**, bu normlara uymayan bireylerin **toplum dışına itildiğine** dikkat çekmiştir. Bu değerlendirme, **ÇEZE’nin sosyal kabul üzerinden yeniden üretildiğini** ortaya koymaktadır.

Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılması Komisyonları

Kadına yönelik şiddetin nedenlerini araştırmak ve çözüm önerileri geliştirmek amacıyla farklı yıllarda birden fazla Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonlar doğrudan ÇEZE konusunu ele almasa da ilgili başlıklar ile kesişmektedir. Komisyonlar 2014 ve 2015 yıllarında şiddet odağında, 2021 yılında ise KEFEK bünyesinde İstanbul Sözleşmesi’nin uygulanmasına ilişkin özel bir alt komisyon biçimindedir. 2024 yılında kurulan Komisyonunda ÇEZE konusu da sunum yapan uzmanlar tarafından gündeme getirilmiştir. Ancak, Komisyon raporlarının kamuoyuyla paylaşılması ve Komisyonların etkilerinin görülmemesi konusu eleştirilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı

2023/16 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele konusunda 2023/16 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi çıkarılmıştır. Genelge, şiddete maruz bırakılanların korunması ve güçlendirilmesi amacıyla yapılması gerekenleri hatırlatma amacını taşımaktadır. On yedi maddeden oluşan Genelgenin on dördüncü maddesinde “erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele konusunda toplumsal farkındalık ve kurumlar arası eş güdüm artırma çalışmalarına yönelik tedbirler alınacaktır” ifadesi yer almaktadır. Alınacak tedbirler konusunda ASHB’nin koordinasyonunda kamu kurumlarının çalışacağına anlaşıldığı Genelgede, yürütülecek çalışmaların detaylarına ilişkin bilgi yer almamaktadır. Bu Genelgenin yayınlanması ile oldukça kapsamlı ve detaylı bir Başbakanlık Genelgesi olarak kamu kurumlarına ilk kez somut sorumluluklar veren 2006/17 sayılı Genelge yürürlükten kaldırılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları

2024 Yıllık Programı, erken çocukluk döneminde itibaren çocukların yaşam becerilerini güçlendirme amacıyla alınacak tedbirler kapsamında “Çocukların Yaşam Becerilerinin Güçlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Farkındalık Eğitim Programı” hazırlandığı belirtilmektedir. Çocukların ihmal, istismar ve şiddetten korunması, iyilik hallerinin artırılması, sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi için programın ilk aşamasında 0-6 yaş aralığındaki çocukların ebeveyn/bakım verenlerine yönelik eğitimler düzenlenmiştir. Program; “İhmal ve İstismarın Önlenmesi-Ebeveyn İçin Temel Bilgiler”, “Ebeveynlik”, “Gelişim”, “Duyarlı Bakım”, “Pozitif Disiplin”, “Günlük Rutinler”, “Dijital Ebeveynlik”,

“Etkileşimli Rutinler: Oyun Oynama ve Kitap Okuma” başlıklı modüller yer almakla birlikte ÇEZE konusuna özel olarak bir vurgu yapılmamıştır.

Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (CSBB)

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)

Nitelikli insan, güçlü aile ve sağlıklı toplum ana başlığının altında yer alan on beş konu başlığından ikisi Kadın ve Çocuk konularına ayrılmıştır. Çocuk başlığının altında ÇEZE konusuna değinilmemiş, ancak bu konu, Kadın başlığında “kadınlara yönelik şiddet ile erken yaşta ve zorla evliliklerle sıfır tolerans ilkesiyle mücadele edilecek, şiddetin önlenmesi ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi sağlanacaktır” (Madde 729) biçiminde yer almıştır.

CSBB’nin ‘Stratejik Planı’nda da On İkinci Kalkınma Planına referans verilmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)

Bakanlığın görev ve kapsamının 2011, 2018 ve 2021 yılında Cumhurbaşkanlığı Kanun Hükmünde Kararnameleri ile geçirdiği değişim ile adı **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) olarak değişmiştir. İsimdeki değişim, kurumun misyon ve vizyonuna da yansımış; bu kapsamda, Bakanlığın güncel misyonu ‘bireyin, ailenin ve toplumsal değerlerin korunması, güçlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik bütüncül ve adil sosyal hizmet modelleri geliştirmek ve uygulamak’ şeklinde tanımlanmıştır. Bakanlığın ÇEZE ile ilgili çalışmaları iki genel müdürlük tarafından yürütülmektedir.**

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

2021/5 sayılı Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Genelgesi

Kadınlara yönelik şiddetle mücadele amacıyla yayınlanan 2021/5 sayılı Bakanlık Genelgesi dört başlık altında 67 faaliyet içermektedir; şiddet ile mücadelede kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, 6284 sayılı Kanun kapsamında ASHB’nin görev ve sorumluluklarının yerine getirilmesi, kurumlar arası koordinasyon ve iş birliğinin artırılması ve toplumsal farkındalığın artırılması. Son başlık altında, kadına karşı şiddetin yanı sıra erken yaşta ve zorla evliliklerin önlenmesi konusunda kamu görevlileri, işçiler, muhtarlar, sivil toplum kuruluşları, kanaat önderleri, sendikalar, medya mensupları, akademisyenler, er ve erbaşlara yönelik eğitim ve farkındalık çalışmaları yürütülmesine yer verilmiştir.

Erken ve Çocuk Yaşta Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planları

2017 yılında başlayan il bazındaki eylem planları, “erken yaşta ve zorla evliliklerle” mücadele amacıyla bu olgunun yaygın olduğu illerde yerel düzeyde eylem planlarının ve uygulanması biçiminde yürütülmektedir. Bu kapsamda, Eylül 2023 tarihlerinde UN Women iş birliğinde deprem illerini de içerecek biçimde, Ankara Kızılcahamam’da İl Eylem Planı olan illerin İl Müdürlüklerinde görevli 100 yönetici ve meslek elemanı için “*Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planlarının Desteklenmesi Çalıştayı*” gerçekleştirilmiştir. 2024 yılı itibarıyla 29 ilde *Erken ve Çocuk Yaşta Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planı* yürürlüğe girmiştir. Çalıştay, aynı ay içinde İzmir ilinde “Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele

Ekseninde Roman Çalıştayı” olarak gerçekleştirilmiştir (KSGM, 2024; TBMM Komisyon Raporu, 2024).

Önceki yıllarda *Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Eylem Planı* (2018-2023) hazırlandığı belirtilse de plan kamuoyuyla hiç paylaşılmamıştır. ÇEZE ile mücadelede ulusal ölçekli bir eylem planı yerine, il düzeyinde planlara odaklanılarak İl Eylem Planlarının hazırlanması tercih edilmiştir.

Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)

Eylem Planının dördüncü stratejik hedefi olan *toplumsal farkındalık* başlığı altında, farklı gruplara⁴ düzenlenmesi hedeflenen eğitim, atölye, seminer ve toplantı konuları arasında “erken yaşta ve zorla evlilikler” de yer almaktadır. Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Eylem Planının, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planında (2018-2023) yayımlanacağı belirtilmiş; ancak bu plan kamuoyu ile paylaşılmamıştır. Dördüncü Ulusal Eylem Planı ile çocuk yaşta evlilikler konusu kadınlara yönelik şiddet ile mücadele çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. Eylem Planının dördüncü hedefi olan *toplumsal farkındalık: şiddetle topyekün mücadele için toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artırılması* başlığı altında 4.2⁵, 4.3⁶, 4.4⁷, 4.5⁸, 4.6⁹ ve 4.8¹⁰ No.lu stratejiler ile “erken ve zorla evliliklere” ilişkin performans göstergeleri oluşturulmuştur. Göstergelere ilişkin iş birliği yapılacak kurumlar da belirtilmiştir. 2022 yılından itibaren Yıllık Faaliyet Planları hazırlanmakla birlikte, gösterge değerleri henüz kamuoyuyla paylaşılmamıştır.

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028

Bakanlığın aile kurumunu güçlendirmeye ilişkin olarak yürüttüğü çalışmaları kapsamında hazırlanan bu politika belgesi, küresel düzeyde aile kurumuna yönelik tehditler ve riskleri gündeme getirme amacıyla hazırlanmıştır. Tek kişilik haneler, evlenme ve boşanma oranları, evlenme yaşının ilerlemesi ve çocuk sayısının azalması gibi olgular aileyi zayıflatan kurumlar olarak ele alınmış ve ‘*Ailemiz İstikbalimizdir*’ mottosu ile temel değerlerin korunması ve nesillere aktarılmasını hedeflenmiştir. Altı alt başlıktan oluşan eylem planının ikinci stratejik hedefinde ‘*aileyi tehdit eden şiddet, zararlı akımlar ve alışkanlıklarla mücadelenin güçlendirilmesi*’ vurgulanmıştır. Şiddet olgusunun, aile içi şiddet tanımı kapsamında ele alındığı Belgede, çocuk yaşta, erken yaşta ya da zorla evlilikler konusuna yer verilmemiştir.

⁴ Muhtarlar (4.2.5), sosyal hizmet merkezleri, halk eğitim merkezleri, aile destek merkezleri, çok amaçlı toplum merkezleri ve gençlik merkezleri (4.2.8), kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile memur, işçi ve işveren sendikaları tarafından erkek üyelerine (4.3.1.), babalara (4.3.6), ortaöğretim kurumlarına (4.4.4), Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri, Sağlık Meslek Liseleri, halkla ilişkiler ve organizasyon hizmetleri, gazetecilik, aile ve tüketici hizmetleri, radyo- televizyon ile çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarındaki öğrencilere (4.4.7) yönelik eğitimler ile Diyanet İşleri Başkanlığı’nın vaaz ve hutbe planlarına konunun dahil edilmesi (4.5.5.), Diyanet TV ve Diyanet Radyo’da (4.5.7) yayın yapılması; üniversitelerin çizgi-film animasyon bölümleri öğrencileri (4.6.7) ile çocuk programı yapımcıları ve çizgi film senaristlerine (4.8) yönelik farkındalık eğitimleri düzenlemesi yer almaktadır.

⁵ Şiddetsiz bir toplum için bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.

⁶ Kadına yönelik şiddetle mücadeleye erkeklerin katılımı sağlanacaktır.

⁷ Eğitimin tüm kademelerine şiddete sıfır tolerans anlayışı yerleştirilecektir.

⁸ Şiddete neden olan kalıp yargılar ile şiddeti yeniden üreten yapılarla mücadele edilecek, olumlu örnek ve uygulamalar geniş kitlelere aktarılacaktır.

⁹ Yükseköğretim kurum ve programlarına şiddete sıfır tolerans anlayışı yerleştirilecektir.

¹⁰ Geleneksel ve yeni medyanın kadına yönelik şiddetle mücadeleyi destekleyici ve duyarlılık kazandırıcı rol üstlenmesi sağlanacaktır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile YÖK iş birliği protokolü

Bakanlık, 2025 Aile Yılı kapsamında aile politikalarının bilimsel veri temelinde güçlendirilmesi amacıyla YÖK ile 6 Mayıs 2025 tarihinde bir protokol imzalamıştır. Protokol, üniversitelerde kadınlar ile erkekler arasındaki eşitliği sağlayacak ortamların desteklenmesi, kadına yönelik şiddetle mücadelede bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi, erişilebilir kampüs uygulamaları ile sosyal hizmet öğrencilerinin sahada deneyim kazanması gibi birçok başlığı içermektedir. Şiddetle mücadele ve çocukların korunması başlıkları altında ÇEZE konusunda çalışma yapılması mümkün olsa da bu konu protokolde doğrudan ifade edilmemiştir.

Aile Yılı kapsamındaki faaliyetler

ASHB, Aile Yılı kapsamında yürüttüğü faaliyetler kapsamında, 15 Mayıs Uluslararası Aile Gününde, 81 ilde Aile Yılı Yürüyüşü organize ederek, “Aile Geleceğimizdir” teması ve sloganları ile kutlamalar organize etmiştir. 22-23 Mayıs 2025 tarihinde İstanbul’da düzenlenen Uluslararası Aile Forumu’nda konuyla ilgili sunumlar yapılmış ve Cumhurbaşkanı tarafından 2026-2035 arasındaki dönem Aile On Yılı olarak ilan edilmiştir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM)

Çocuk Garantisi Projesi (Child Guarantee)

IPA-II projeleri kapsamında desteklenmesi planlanan bu proje ile Avrupa Çocuk Garantisi hedeflerine ulaşmasını hedeflenmektedir. Proje kapsamında, “kadın konukevlerinde” kalan çocuklara yönelik çocuk dostu alanlar oluşturulması, personele yönelik eğitimler düzenlenmesi ve iyi uygulama örnekleri doğrultusunda “konukevlerinin” ihtiyaç analizlerinin yapılması planlanmıştır.

Türkiye’de Çocuk Haklarının Desteklenmesi İçin Teknik Yardım Projesi¹¹ (Özne Çocuk)

IPA-II kapsamında yürütülen ve Kasım 2021 tarihinde başlayan proje ile “hafif düzeyde engelli çocukların bakımı, çocuk işçiliğinin önlenmesi, erken yaşta evliliklerin önlenmesi ve hassas koşullarda yaşayan çocukların da iyilik halleri için teknik yardım sağlanmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Proje kapsamında “erken yaşta evliliklerin” önlenmesi için yapılan çalışmalar arasında çalıştay ve eğitimler gerçekleştirilmiştir. Proje Ekim 2024 tarihinde tamamlanmıştır.

Çocuk Politikaları Serisi (2021)

ÇHGM, 2021 yılında Çocuk Politikaları Serisi başlığı altında 5 çalışma yayınlamıştır. Bu yayınların üçü *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Çocuk İhmali ve İstismarı Konusuna Kurumsal Yaklaşımı*, *Türkiye’de Çocuk Hizmetlerinin Tarihsel Süreci* ile *Aile Odaklı Hizmet Modeli* olarak Koruyucu Aile Uygulaması Genel Müdürlüğü’nün çalışmalarına odaklanmaktadır. Ayrıca, *Çocuk Hakları ve Türkiye Uygulaması* başlıklı bir çalışma 23 Nisan kapsamında yayımlanmıştır. Bu dört yayında ÇEZE konusuna değinilmemiştir. *Türkiye’deki Çocuk Araştırmaları Üzerine Sistemik Bir İnceleme* yayınında ise, konularına göre

¹¹ <https://www.aile.gov.tr/chgm/haberler/turkiye-de-cocuk-haklarinin-desteklenmesi-icin-teknik-yardim-projesi-nin-kapanis-toreni-duzenlendi/>

gruplandırılan yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları içinde sadece “evlilik” kategorisi bulunmaktadır. 2011 yılından sonra çocuklar ile ilgili çalışmaların arttığı vurgulanan raporda, çocuk yaşta, erken yaşta ya da zorla evlilik konusunda yapılan tez çalışmaları “evlilik” kategorisi altında yer almıştır.

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)

Bu belge ile çocuk hakları kültürünün toplumda yerleşmesi için çocukların sosyal ve fiziksel çevresi, çocuk adalet sistemi, koruma sistemi ve eğitim sisteminin iyileştirilmesi; çocuğa yönelik özel koruma hizmetlerinin geliştirilmesi ve verilen hizmetlerin uygulamasının etkin biçimde izlenmesi amaçlanmaktadır. Altı ana başlık altında yapılması gerekenlere değinilen Planda, ÇEZE konusundan söz edilmemiştir. Oysa, “Aile ve Çocuğa Yönelik Koruma ve Destek Hizmetleri”, “Çocuğun Kararlara Katılımı” gibi başlıklar altında bu konudaki farkındalığın önemi vurgulanabilirdi.

25. Ulusal Çocuk Forumu Sonuç Bildirgesi (2024)

ÇHGM ile UNICEF iş birliği içinde 81 ildeki Çocuk Hakları Komiteleri tarafından yürütülen 25.Ulusal Çocuk Forumunun ana teması “Çocuk için Katılım ve Savunuculuk” olarak belirlenmiştir. Çocukların yaşam hakkı, eğitim, güvenlik, katılım, çevre ve sağlık gibi çok boyutlu haklarının korunmasına yönelik öneriler içeren Bildirgede “erken yaşta zorla evlilik” konusuna da yer verilmiştir. Çocuk haklarının geliştirilmesi amacıyla hazırlanan bildirgede, ÇEZE çocukların gelişimini engelleyen önemli bir sorun olarak ele alınmıştır. ÇEZE ile mücadele kapsamında “ailelere yönelik bilinçlendirme çalışmalarının artırılması ve mevcut yasal yaptırımların kararlılıkla uygulanmaya devam edilmesi” talep edilmiştir. Belge genel olarak, çocukların yaşam hakkı, eğitim, güvenlik, katılım, çevre ve sağlık gibi çok boyutlu haklarının korunmasına yönelik öneriler içermektedir (ASHB ve UNICEF, 2024).

Millî Eğitim Bakanlığı

Millî Eğitim Bakanlığı’nın 2024-2028 Stratejik Planı’nda ÇEZE konusuna doğrudan yer verilmemiştir. Ancak, çocukların eğitime erişiminin artırılması ve çocukların eğitim hakları dolaylı bir müdahale alanı olarak ele alınmıştır. Özellikle uluslararası kuruluşlar ya da STK’lar ile projeler geliştirilmiştir. UNFPA desteği ve Öğretmen Ağı’nın iş birliğiyle hazırlanan rehberler, öğretmenlerin ÇEZE riskleri konusundaki farkındalığını ve sorumluluğunu anlatmayı amaçlamıştır. Öğretmenlerin erken uyarı işaretlerini gözlemleyerek risklerin farkına varılmasına yönelik çalışmaların detayları, Öğretmen Ağı’nın faaliyetleri arasında detaylandırılmaktadır. ASHB’nin terminolojisine paralel olarak erken yaşta evlilikler kavramını kullanan MEB’in, okul temelli uygulamaları kapsamında ÇEZE’ye yönelik broşürler hazırlanarak öğrenci ve velilere yönelik bilgilendirme sağlanmıştır. Benzer biçimde, il ve ilçelerin stratejik planlarında doğrudan ÇEZE’ye bir atıf yer almasa da bilgilendirici faaliyetlere yer verilmiştir.

Adalet Bakanlığı

Adalet Bakanlığı’nın Adli Görüşme Odalarının sayısının ve çocuk haklarıyla ilgili çalışmaların niteliğinin artırılması gibi çabalarına ilişkin açıklamalar Stratejik Planda ve faaliyet

planlarında yer almaktadır. Ancak, ÇEZE konusuna stratejik planda değinilmemiştir. Bakanlığın 2024 Faaliyet Raporunda ise, ASHB ile UNFPA iş birliğinde yürütülen “Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Kapasite Güçlendirme Eğitimi” kapsamında sosyal çalışma görevlilerine eğitim verildiği aktarılmıştır.

Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı’nın faaliyet raporlarında Kalkınma Planlarına ve Eylem Planlarına atıfta bulunmaktadır. Bakanlığın son dört yıla ait faaliyet raporlarında erken yaşta ve zorla evlilikler konusuna özel olarak yer verilmemiştir. Sadece Cumhurbaşkanlığı 2021 Yılı Yıllık Programına atıfta bulunulmuştur. 2024 yılı faaliyet raporunda ise Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025) kapsamında Bakanlığın sorumluluklarına ilişkin çalışmalar yapıldığı ifade edilmiştir. Faaliyetlere ilişkin izleme ve değerlendirme çalışmalarının yapıldığı ve 2025 yılında gerçekleştirilecek faaliyetler için de hazırlıkların başladığı açıklanmıştır (SB, 2021,2022,2023, 2024).

Millî Savunma Bakanlığı

2023 yılında Millî Savunma Bakanlığı ile kadına yönelik şiddetle mücadele ve erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele eğitimleri tekrarlanmıştır. ASHB taşra teşkilatında görev yapan ve eğitici eğitimi alan personelin uygulayacağı yaygınlaştırma eğitimleri kapsamında kullanılacak eğitim materyalleri hazırlanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Veri konusunda ulusal düzeyde sorumlu olan TÜİK kadınlara yönelik şiddet ve ÇEZE ile ilgili istatistikleri de düzenli olarak yayınlamaktadır. Evlenme İstatistiklerine ilişkin yayınlarda, resmi nikah ile gerçekleşen evlilikleri temel alan ortalama ilk evlenme yaşı cinsiyet ve il ayrımında düzenli olarak verilmektedir. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Dördüncü Ulusal Eylem Planının “*sistematiik, güvenilir ve karşılaştırılabilir verilerin toplanması ve istatistiklerin üretilmesi*” hedefine yönelik olarak belirlenen 5.1.3. ve 5.1.4. No.lu faaliyetler konusundaki ilgili kurumlardan biridir. “Kadına Yönelik Şiddet Terminolojisi Sözlüğü” oluşturulması ile “verilerin cinsiyet, yakınlık durumu, yaş, yerleşim yeri gibi kriterlerde tasnifine ve uluslararası karşılaştırmalara imkân veren gösterge setleri” geliştirilmesini içeren bu iki faaliyet doğrudan ÇEZE’yi içermese de kapsayıcı niteliktedir. TÜİK, çocuk istatistikleri ve kadın istatistikleri adlı yayınlarında, “cinsiyete göre 16-17 yaş grubunda evlenen çocuk sayısı ve toplam evlenmeler içindeki oranı” istatistiklerini yıllık olarak yayınlamaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı

Evlenme yaşı konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı’na yönelik eleştirilere karşılık vermek amacıyla 5 Mayıs 2023 tarihinde bir bilgilendirme yazısı yayınlamıştır. Yazıda “Kanunlarımızda belirtildiği şekliyle kendi rızasıyla 18, ebeveyninin rızasıyla 17 yaşına girmiş olmak şartı dinimizce de uygundur.” hatırlatması yaptığımız halde, bu iddiayı çarpıtarak tekrar gündeme getirenlerin iyi niyet taşımadığı aşikardır” ifadesine yer verilmiştir. 2 Aralık

2022 tarihindeki açıklamada ise “*çocuk haklarının korunması ve çocuğun yüksek yararının gözetilmesi dini, hukuki ve insani bir sorumluluktur*” diyerek, “Diyanet İşleri Başkanlığı olarak bir defa daha ısrarla belirtmek isteriz ki, İslam’a göre, bireylerin hem fiziksel hem de ruhsal olgunluğa erişmeden, aile kurmanın anlam ve sorumluluğunu idrak edecek rüşt yaşına gelmeden evlendirilmeleri söz konusu olamaz. Çocuk istismarı ile mücadeleye kararlılıkla devam eden Başkanlığımız, toplumumuza her alanda olduğu gibi evlilik ve aile konusunda da sahil dini bilgi sunmaya kararlılıkla devam edecektir” demiştir.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)

Ulaştırma Bakanlığı’na bağlı olarak BTK, elektronik haberleşme, bilgi teknolojileri ve posta sektörünü düzenleme ve denetleme işlevini üstlenen kamu kurumu olarak görev yapmaktadır. Kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, veri gizliliği, piyasa gözetimi ve denetimi açısından görevler yürütmektedir. Kurumun İnternet Bilgi İhbar Merkezi “ihbar web¹²” altında web üzerinden çeşitli suçların ihbarını almaktadır. Bu suçlar arasında *çocukların cinsel istismarı* başlığı da yer almaktadır. BTK Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Dördüncü Ulusal Eylem Planının Strateji 4.4 başlığı altındaki Faaliyet 4.4’ün “*Ortaöğretim öğrencilerine yönelik verilen seminerlerde ihmal, istismar, aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, akran zorbalığı, erken yaşta ve zorla evlilikler ile siber şiddet gibi konulara değinilecektir. Özellikle siber şiddet ve akran zorbalığı gibi yaş grubunu ilgilendiren konuların seminer programlarında yer alması önem arz etmektedir*” gerçekleştirilmesinden sorumlu ilgili kurumlar arasında yer almaktadır. BTK’nın 2024-2028 Stratejik Planında ilk ve ortaöğretim seviyesinde siber güvenlik konusunda ders içeriğinin geliştirilmesi, program oluşturulması ile siber güvenlik farkındalığı için seminer, eğitim ve yarışma gibi etkinliklerin düzenlenmesi yer almaktadır (BTK, 2024a). Eğitim içeriklerinde “*internetin bilinçli ve güvenli kullanımına yönelik kişisel verilerin korunması, internet ve mahremiyet, internette hak ve sorumluluklar, internette yasa dışı içerikler, siber zorbalık, sosyal medya, dijital oyunlar, teknoloji bağımlılığı, siber zorbalık*” konuları yer almaktadır. Ancak, faaliyet raporlarında da aynı konu başlıkları belirtilmiş, aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, akran zorbalığı, erken yaşta ve zorla evlilikler özel olarak belirtilmemiştir (BTK, 2022; 2023; 2024b).

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Dördüncü Ulusal Eylem Planının Strateji 4.8 başlığı altındaki 4.8.5 No.lu faaliyette “*Çocuk programlarında şiddet, aile içi iletişim, kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet, çocuk istismarı, çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilikler ile medyada şiddetle mücadele konularında farkındalık çalışmaları yapılacağı*” belirtilmiştir. Stratejik Planda ve Yıllık Faaliyet Planlarında kadınlara yönelik şiddet konusundaki eğitimler vurgulanmış olmakla birlikte özel olarak ÇEZE konusu vurgulanmamıştır.

¹² <https://www.ihbarweb.org.tr/>

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)

• Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporları

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2021 ve 2022 Raporlarının Cinsiyet başlığı altında “erken yaşta ve zorla evlilikler” konusuna kapsamlı biçimde yer verilmiştir. Raporda, zorla evlilikler konusuna ilişkin kanunlar, yıllara göre TÜİK istatistikleri ile ASHB koordinasyonunda yürütülen il eylem planlarına ilişkin ayrıntılı bilgi özetlenmiştir. 2023 yılındaki raporda ise ÇEZE konusuna değinilmemiştir.

• İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Raporları

2021, 2022 ve 2023 yıllarına ait raporların, Çocuk hakları bölümlerinde “erken yaşta ve zorla evlilik” bir sorun olarak tanımlanmıştır. Özellikle kız çocuklar açısından eğitim hakkı ile çocukluğunu yaşama hakkının ellerinden alındığına değinilen raporda, Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planlarının Desteklenmesi Çalıştayı düzenlendiği belirtilmiştir. Bu konuda alınan tedbirlerin sürekliliğinin sağlanmasına dikkat çekilmiştir (TİHEK, 2021; 2022; 2023).

• Çocukların Adalete Erişim Hakkı Raporu

TİHEK’in tematik alan raporlarından biri de 2022 yılında yayınlanan çocukların adalete erişimine ilişkin rapordur. Uluslararası ve ulusal sözleşmelere referans verilerek, adalete erişimin önündeki engellere yer verilen raporda, ÇEZE’ye de değinilmiştir. Raporun çözüm önerileri bölümünde, eğitim sisteminde çocuk haklarının öğretilmesi ile farkındalık yaratılması, çocuk odaklı adalet anlayışının geliştirilmesi ve çocuk adaletine özgü yargı uzmanlığının geliştirilmesi başlıkları altında çeşitli öneriler arasında özel olarak ÇEZE konusuna yer verilmemiştir (TİHEK, 2022c).

Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK)

Bir önceki rapordan sonra kurumun misyon ve vizyonu güncellenmiştir. Kurum misyonu “idarenin, hukuka, hakkaniyete, insan haklarına ve iyi yönetim ilkelerine aykırı işlemlerine karşı bireylerin haklarını korumak, idarenin iyi işleyişine ve hizmet sunumunun kalitesine katkı sağlamak ve haklarının bilincinde olan bireylerin yetiştirmek olmuştur”. Kurumun vizyonu ise, “Tavsiye kararları ve uzlaştırmacı yönüyle bireylerin adalete hızlı erişimini sağlayan, önleyici ve eğitici rolüyle uyuşmazlıkların doğmasının engellenmesine katkıda bulunan, iyi bilinen, tercih edilen, daha etkin bir hak arama kurumu olmak” olarak tanımlanmıştır. Bu değişimde, özellikle etkin bir şikâyet mekanizması vurgusu kaldırılmıştır. 2017 yılından sonraki Stratejik Planda toplumsal cinsiyet ifadesi yer almadığı gibi, ÇEZE konusu da istismar kapsamında dahi planlarda ve yıllık raporlarda bulunmamaktadır.

Kadın, Çocuk, Gençlik Dernekleri ve Hak Temelli Örgütler ile Platformlar ve Diğer Kamusal Aktörlerin ÇEZE’ye İlişkin Çalışmaları

Kadın Örgütleri ve Platformların ÇEZE’ye İlişkin Çalışmaları

Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği (AKDAM) -Antalya

2000 yılından itibaren kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılıkla mücadele amacıyla aktif olarak çalışan dernek, eğitim programları, konferans ve paneller düzenlemektedir. Kadınlara yönelik şiddet biçimlerinden biri olarak ele aldıkları ÇEZE konusunda farkındalığı artırmayı hedefleyen çalışmalarını sürdürmektedir.

Çanakkale Kadın El Emeğini Değerlendirme Derneği (ELDER)- Çanakkale

Çanakkale’nin ilk kadın derneği olan ELDER, 1998 yılından itibaren kadınlara yönelik ayrımcılık, şiddet ile mücadele gibi birçok alanda çalışmaktadır. 2021 yılında BM Ortak Programı kapsamında ÇEZE ile mücadeleye yönelik yerel faaliyetlerde bulunmuştur. Dernek, Yerel Eşitlik Eylem Platformu çalışmalarına katkı sunmakta ve özellikle yerel düzeyde farkındalık artırma, savunuculuk ve işbirliği temelli çalışmalar yürütmektedir. ÇEZE’nin önlenmesine yönelik kamu ve sivil toplum aktörleriyle çok paydaşlı diyalog süreçlerine de katılmaktadır.

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD)- Ankara

CEİD’in ÇEZE konusundaki ilk çalışması, toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli bir yaklaşımla sistematik izleme ve haritalama çalışmasıdır.¹³ Bu yaklaşım, ÇEZE’nin insan hakları normlarıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmesini sağlamıştır. Bu güncelleme raporunun da dahil olduğu Avrupa Komisyonu projesinin III. Fazı kapsamında, Yerel Eşitlik İzleme Platformlarında ÇEZE, diğer tematik alanlarla birlikte yerel paydaşların gündemine taşınmış; bu alandaki veri temelli savunuculuk desteklenmiştir. CEİD, ÇEZE’yi toplumsal cinsiyet temelli şiddet biçimlerinden biri olarak ele almakta; konuyu özellikle kız çocukların eğitime erişimleri, hak ihlalleri, yoksullukla mücadele, erken yaşta annelik gibi çok boyutlu sorunlar ile birlikte değerlendirmektedir. Bu çerçevede, ÇEZE konusundaki farkındalığı artırmayı amaçlayan webinar, seminer ve toplantı organizasyonları yapılmıştır. Ayrıca, projenin II. ve III. Fazlarındaki hibe destekleri kapsamında ÇEZE alanında yürütülen projeler de desteklenmiştir.

Eşitlik için Kadın Platformu (EŞİK) ¹⁴

Eşitlik için Kadın Platformu (EŞİK), 2021 sonrasında çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler (ÇYEZE) konusunda özellikle yasal düzenlemeler ve kamuoyu farkındalığı alanlarında aktif bir savunuculuk yürütmektedir. EŞİK 2020-2025 yılları arasında yürüttüğü çalışmalara ilişkin hazırladığı Mücadele Tarihçemiz isimli yayında tüm etkinlikleri gün bazında kamuoyuyla

¹³ İlk haritalama ve izleme çalışması, SİDA’nın desteğiyle Birleşmiş Milletler Ortak Programı kapsamında UN Women ile iş birliği içinde yürütülmüştür. Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Arslan, H. (2021). Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1686>)

¹⁴ <https://esikplatform.net/>

paylaşmaktadır. ÇEZE açısından öne çıkan eylemlere ilişkin örnekler arasında kampanyalar, yasal takip çalışmalarının yanı sıra bilgilendirici etkinlikler de yer almaktadır.

- **TCK 103 Kadın Platformu ve Yasal Takip:** EŞİK, Türk Ceza Kanunu’nun 103. maddesinde yapılan değişiklikler kapsamında, 12-15 yaş arası çocuklarda "rıza" aranmasına yol açabilecek düzenlemelere karşı çıkmaktadır. Bu düzenlemelerin, çocukların cinsel istismarına ve erken yaşta evliliklerin meşrulaştırılmasına zemin hazırlayabileceği endişesini dile getirmektedir. EŞİK, bu konudaki taleplerini ve önerilerini kamuoyuyla paylaşarak, yasal düzenlemelerin çocukların üstün yararı gözetilerek yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.
- **MarjinalKim Kampanyası:** EŞİK, 2025 yılında başlattığı #MarjinalKim kampanyasıyla, erken yaşta evliliklere karşı toplumsal duyarlılığı artırmayı hedeflemektedir. Bu kampanya kapsamında, Havle Kadın Derneği’nin araştırma verilerine atıfta bulunularak, toplumun büyük çoğunluğunun 18 yaş altı evliliklere karşı olduğu vurgulanmaktadır. Kampanya, çocuk yaşta evlilikleri meşrulaştırmaya çalışan söylemlere karşı kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.
- **İstanbul Sözleşmesi ve Uluslararası Standartlar:** EŞİK, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesine karşı çıkarak, bu sözleşmenin çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve kadın haklarının korunması açısından önemini vurgulamaktadır. Platform, uluslararası standartlara uygun yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Günebakan Kadın Derneği¹⁵

Günebakan Kadın Derneği, yürüttüğü çalışmalar aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etmeyi hedeflemektedir. TCK 103 Kadın Platformu üyesi de olan dernek, ÇEZE konusunda da çalışmalar yürütmektedir. Şiddete maruz bırakılanlara yönelik ücretsiz hukuksal danışmanlık hizmeti sunan dernek, 18 yaş altı evlilikleri çocuk istismarı olarak tanımlamakta ve bu tür evliliklerin çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Bu konuda bilgilendirme ve yönlendirme desteği sunarak, başvurulara adli destek sağlamaktadır. Ayrıca, belediyeleri ve kent konseylerini de izleyen dernek, eğitim düzenleme, katılım sağlayarak, yerel yönetimlerin kadın danışma merkezi ve sığınma evi açma gibi yükümlülüklerini yerine getirmesini teşvik etmektedir.

Havle Kadın Derneği¹⁶- Erzincan

Havle Kadın Derneği, kendini Müslüman kimliğiyle tanımlayan kadınların hayatın her alanında karşılaştıkları zorluklar ve engeller ile mücadele etmek amacıyla 2018 yılından beri çalışmalar yürütmektedir. Hollanda Büyükelçiliği İnsan Hakları Programı desteğiyle 2021 yılında **Türkiye’de Erken Yaşta Evlilik Tecrübeleri ve Algıları Araştırması** yürütmüştür. Türkiye genelinde 12 ilde 2818 kişiyle yapılan anket ve 54 derinlemesine görüşmeye dayanıyor. Araştırma, erken yaşta evliliklere dair toplumsal algıları ve tecrübeleri ortaya koyuyor.

¹⁵ <https://gunebakankadindernegi.org/>

¹⁶ <https://www.havlekadin.com/>

İzmir Kadın Dayanışma Derneği- İzmir

2025 yılında 20. yılını kutlayan dernek, kadınlara yönelik şiddet ile mücadele amacıyla hak temelli çalışmalar yürüten bir örgüttür. Aktif olarak danışma merkezinde, şiddete maruz bırakılan kadınlara psikososyal ve hukuki danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Dernek ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması amacıyla eğitim programları düzenlemekte ve ayrımcılıkla mücadele kapsamında farkındalık çalışmaları gerçekleştirmektedir. ÇEZE konusuna özel bir projeleri bulunmamakla birlikte, şiddet ve ayrımcılık kapsamında bu konuya da yer vererek farkındalık oluşturmaya amaçlamaktadır. Birçok ulusal kadın ve insan haklarına ağına üye olan dernek, aynı zamanda yerel ağlarda da etkindir: İzmir Yerel Eşitlik Platformu çalışmalarına da katılmaktadır.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu¹⁷

2010 yılından itibaren kadın cinayetlerine ilişkin verilerini raporlayarak kamuoyuyla paylaşan platform, çalışma kapsamını genişleterek kadınlara ve çocuklara yönelik istismarını durdurmak, emekçi kadınlar, genç kadınlar ve çocukların hakkını savunmak için örgütlenme çağrısında bulunmaktadır. 76 ilde örgütlü olan Kadın Meclisleri aracılığıyla, ayrımcılıklar ile mücadelesini veri raporlama, dava takibi, kitlesel protestolar ve eylemler ile yürütmektedir. Ayrıca eğitim, seminer, basın açıklamaları da yapmaktadır. Çocuk istismarı ve erken yaşta evliliklerin önlenmesi için kamuoyunda bilgilendirme ve farkındalık yaratmaya, Lanzarote Sözleşmesi’nin uygulanmasını da vurgulamaya devam etmektedir.

Kadın Dayanışma Vakfı¹⁸- Ankara

Kadın Dayanışma Vakfı, çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerle mücadele kapsamında çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Özellikle Hatay’da gerçekleştirilen buluşmalarda, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve çocuk yaşta evlilikler konularında farkındalık yaratmayı hedefleyen etkinlikler düzenlemiştir. Bu tür etkinliklerle, yerel düzeyde toplumsal farkındalığın artırılması ve erken yaşta evliliklerin önlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, Kadın Sığınakları Kurultayı’nın Sonuç Bildirgesinde de yer alan İstanbul ve Lanzarote sözleşmelerinde çocuklara ilişkin maddelerin dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kadınlara Dayanışma Vakfı (KADAV)¹⁹- İstanbul

KADAV, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılık, kadın emeği ve istihdamı, çocuk odaklı faaliyetler yürütülmektedir. 1999 yılında deprem sonrasında örgütlenen KADAV, çocuk yaşta evlilikler ile mücadelede özellikle afet ve kriz dönemlerinde kadınların ve çocukların korunmasına yönelik olarak çalışmaktadır. Suriyeli mültecilere ilişkin projeleri de olan KADAV, UNICEF Türkiye ve diğer paydaşlarla birlikte düzenlenen "Çocuk Yaşta ve Erken Zorla Evliliklere Karşı Dayanışma Stratejileri" toplantılarına katılmaktadır. Çocuk yaşta evliliklerin cinsel istismar olduğunu vurgulayan kampanyalar ile kamuoyunu bilgilendiren KADAV, bu alandaki stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

¹⁷ <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/>

¹⁸ <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/en/>

¹⁹ <https://kadav.org.tr/>

Kadının İnsan Hakları Derneği²⁰ - İstanbul

Kadınlar ve kız çocukların hakları konusunda 1993 yılından itibaren eğitim programları geliştirip uygulayarak farkındalık eğitimleri yürüten, sivil toplum örgütleri arasında dayanışmayı desteklemeyi amaçlayarak uluslararası alanda da etkin olan bir dernektir. Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP) programı uzun süredir devam etmektedir. KİHEP kapsamında, çocuk yaşta evliliklere karşı **hukuki bilgi, beden hakkı ve rıza** konularına yer verilmektedir. Dernek, Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu üyesi olarak CEDAW Gölge Raporlarının hazırlanmasında aktif rol almaktadır. Haziran 2022 yılında hazırlanan Gölge Raporda, ÇEZE’nin çoklu ayrımcılık ve şiddete ilişkin bir uygulama olduğu belirtilmiştir. Eğitim sisteminin 4+4+4 uygulamasıyla 12 yıllık kesintisiz eğitim özelliğini yitirdiği ve evli öğrencilerin kayıtlarının açık öğretime dönüşmesi ile ÇEZE riskinin arttığı vurgulanmıştır. Ayrıca, “Halen yaş büyütme davaları ya da olağanüstü hallerde evlenme izni alınabilmesi düzenlemesi nedeniyle mahkemelerde çocuk yaştaki evliliklere izin verilmekte; çocuk hakları korunmamaktadır” ifadesi de Gölge Raporda yer alan öneriler arasındadır.

KA-MER Vakfı²¹

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki 23 ilde örgütlü olan KAMER, 1984 yılından beri kadınlara yönelik şiddet alanında çalışmaktadır. Farkındalık yaratma, acil destek sunma, kadın girişimciliğini destekleme, erken çocukluk dönemi eğitimleri ve sığınmacı kadın ve çocuklara destek veren çalışmalarında çocuk yaşta evlilikler konusunu da dahil etmektedir.

Katre Kadın Danışma ve Dayanışma Derneği²² - Erzincan

2019 yılında kurulan dernek, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmalar yürütmektedir. ÇEZE konusunda, **UNFPA ve STGM desteğiyle** Ağustos 2023 - Nisan 2024 tarihleri arasında “Erzincan’da **Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler ile Mücadele Projesini**”²³ yürütmüştür. Proje kapsamında, mevcut durum analizi, saha çalışması ve kamu kurumlarının çalışmaları değerlendirilmiştir. Sosyo-ekonomik düzey açısından birçok araştırma sonucunu destekleyen eğitimin ve gelir düzeyinin düşük olmasıyla ÇEZE’nin artışına dikkat çekilen raporda, çocuk yaşta evlenme istediği de sorulmuştur. Ailenin zorlaması, bağımsızlık ihtiyacı ve cahillik seçenekleri bu evliliklerin nedenleri arasında ilk sıralardadır.

Mimoza Kadın Derneği - Mersin

2020 yılında kurulan dernek, kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılıkla mücadele etmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütmek amacıyla kurulmuştur. UNFPA ve STGM ortaklığında yürütülen “Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Destek Programı” kapsamında fon desteği almıştır. Bu konuda farkındalık artırmayı hedeflemenin yanı sıra şiddete maruz kalanlara yönelik yönlendirme ve destek hizmeti de sunmaktadır.

²⁰ <https://kadinininsanhaklari.org/>

²¹ <https://www.kamer.org.tr/>

²² <https://www.katrekadin.com/>

²³ (2024). Erzincan’da Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evlilikler (ÇYEZE) ile Mücadele Proje Raporu. Katre Kadın Danışma ve Dayanışma Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2704>)

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı²⁴- İstanbul

Kadınlara yönelik her türlü şiddet ile mücadele amacıyla çalışan Mor Çatı, ÇEZE’yi de kadınlara yönelik şiddet biçimlerinden biri olarak ele almaktadır. Birçok çalışmasında ÇEZE’ye yer veren Vakıf, 2021 sonrasında zorla evlilik vakalarına dair dayanışma merkezine yapılan başvuruları analiz etmiştir. 2022 yılında BM Çocuk Hakları Komitesine sunulmak üzere, 93. Ön Oturum Toplantısına katılarak asgari evlenme yaşı, çocuğun üstün yararı, yardım hatları ve önleyici çalışmalar başlıkları altında Türkiye’deki duruma dair açıklama hazırlamıştır. Vakıf ayrıca, çocuk istismarı konusundaki yasal düzenlemelere ilişkin açıklamalar, TBMM’ye soru önergesi verilmesi, basın açıklaması hazırlanması gibi konularda da diğer kadın örgütleriyle birlikte hareket etmektedir.

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF)²⁵- Ankara

TKDF, çocuk yaşta evlilikleri çocuk istismarının bir biçimi olarak değerlendirerek, bu alanda çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Federasyon, "kutsal aile" kavramına eleştirel yaklaşarak, içinde cinsel istismar ve şiddetin olduğu aile yapılarının kutsallık atfedilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, TKDF'nin yürüttüğü Ev İçi Şiddet Acil Yardım Hattı, 2007-2021 yılları arasında gelen çağrıları analiz ederek, çocuk yaşta evliliklerin yol açtığı şiddet vakalarına dair veri sunmaktadır.

Türk Kadınlar Birliği (TKB)²⁶

TKB, çocuk yaşta evlilikler ile mücadelede özellikle eğitim ve farkındalık artırma faaliyetlerine odaklanmaktadır. Dernek, çeşitli projeler ve raporlar aracılığıyla erken yaşta evliliklerin zararlarına dikkat çekmekte ve bu konuda toplumsal bilinci artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, TKB'nin şubeleri, yerel düzeyde etkinlikler düzenleyerek, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine katkı sağlamaktadır.

Uçan Süpürge²⁷- Ankara

Çocuk yaşta evlilikler konusundaki çalışmalarına 2003 yılında başlayan Uçan Süpürge, "Çocuk Gelinlere Hayır" platformuyla ÇEZE ile mücadeleye devam etmektedir. ÇEZE’yi gündeme tutma konusundaki çabasını, projelerin yanı sıra kampanyalar aracılığıyla da sürdürmektedir. Uçan Süpürge, 2020 yılında İstanbul Maratonu’na "Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evliliklere DUR!" diyerek katılmış, **"İyilik Peşinde Koşuyoruz"** kampanyasını yürütmüştür. Üniversitelerin hukuk, eğitim ve tıp fakültelerinde okuyan öğrencilere yönelik çocuk evlilikleri hakkında farkındalık yaratmayı hedefleyen çalışmalar yürütmüştür. ÇEZE’nin önlenmesine amacıyla kamuoyu oluşturma, karar alıcı mekanizmaları etkileme konusunda aktif rol oynamaya devam etmektedir.

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği²⁸- Ankara

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması perspektifiyle yürüttüğü çalışmalarda cinsiyetçi, türcü, sağlamcı, ırkçı ve homofobik tüm ayrımcı kalıplara karşı olduğunu belirten dernek, özellikle ÇEZE ile mücadele ve hak temelli medya okuryazarlığı alanlarına odaklanmaktadır.

²⁴ <https://morcati.org.tr/>

²⁵ <https://www.tkdf.org.tr/>

²⁶ <https://www.turkkadınlarbirliği.org.tr/>

²⁷ <https://ucansupurge.org.tr/>

²⁸ <https://ucansupurgederneği.org/>

Girls Not Brides ağına, Türkiye’den üye olan altı örgütten biri olan dernek, bu alanda ulusal ve uluslararası savunuculuk faaliyetleri yürütmektedir. **Girls Not Brides ve Save the Children iş birliğiyle gerçekleştirilen çalışmalarda üç önemli yayının Türkçe çevirisini yapmıştır:** *Çocuk Yaşta Evlilikleri Durdurmak için Ulusal Stratejiler Kontrol Listesi*, *Çocuk Yaşta Evlilikleri Sona Erdirmek için Toplumsal Cinsiyeti Dönüştürücü 10 Adım*, *Çatışma Bölgelerinde Çocuk Yaşta Evlilikleri Önlemek İçin Tavsiyeler* (**Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, 2024a; 2024b; 2024c**). UNFPA ve STGM ortaklığında yürütülen "Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi" projesi kapsamında, kavramsal bir ortaklık ve savunuculuk dili oluşturmak amacıyla *Çocuk Yaşta Evliliklerle Mücadelede Kavramlar başlıklı bir yayın hazırlanmıştır* (Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, 2024d).

ÇEZE’nin gerçekleşme nedenlerini analiz ederek hazırlanan *Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Gerçekleşme Biçimleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi*, bu evliliklerin yedi farklı gerekçe altında toplamaktadır: **Ekonomik gerekçeler, kültürel ve inanç temelli baskılar, güvenlik ve refah arayışı, duygusal manipülasyon ve şantaj, toplumsal kabul arzusu, hukuki boşluklar, politik nedenler**, devlet politikalarının çocuk evliliğini doğrudan ya da dolaylı teşvik etmesi. (**Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, 2024e**). **6 Şubat 2023 depremleri sonrasında Adana’da gerçekleştirilen saha araştırması, çocuk yaşta evliliklerin kriz dönemlerinde arttığına işaret etmiştir. Anket, derinlemesine görüşme ve atölye çalışmaları ile desteklenen araştırma, özellikle dezavantajlı ve göçmen topluluklarda eğitimin kesintiye uğraması, ekonomik yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bu riski artırdığını ortaya koymuştur. Katılımcıların önemli bir kısmı, çocuk yaşta evlilikleri “gelenek”, “kurtuluş” ya da “zorunluluk” olarak tanımlamıştır** (Uçan Süpürge Derneği, 2024f).

YAKA-KOOP -Van

2002 yılından beri kadınların güçlenmesi, şiddetle mücadele ve çocuk hakları alanlarında çalışmalar yürüten YAKA-KOOP, 2021 yılında “Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Projesi” yürütmüştür. UNFPA ve Sabancı Vakfı iş birliğiyle gerçekleşen projede, sağlık aracıları modeli uygulanmıştır. Daha önce çocuk yaşta evlendirilmiş veya bu konuda farkındalığı olan kadınların sağlık aracısı olarak görev aldığı proje kapsamında, sağlık aracıları köyleri dolaşarak ailelere çocuk yaşta evliliğin sağlık risklerini anlatmış, farkındalık seminerlerinin düzenlenmiştir. Resim yarışmaları ve sticker kampanyaları gibi etkinlikler ile ÇEZE konusundaki toplumsal duyarlılık artırılmaya çalışılmıştır.

Çocuk ve Gençlik Dernekleri ile Hak temelli STK’ların ve Platformların ÇEZE’ye İlişkin Çalışmaları

Adıyaman Kültürünü Yaşatma Derneği (AKYAD)

AKYAD, Adıyaman’da kadınların sosyal ve ekonomik haklarını güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Dernek, kadın istihdamını artırmak amacıyla çeşitli projeler yürütmüş ve bu kapsamda kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını desteklemiştir.

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği²⁹

Dernek, çocuk yaşta evlilikleri cinsel şiddetin bir biçimi olarak değerlendirerek bu alanda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. 2020 yılında başlattıkları "Çocuk ve Ergen Odağında Cinsel Haklar" adlı podcast serisinde, çocukların evlilik yoluyla istismarını ele almışlardır. Ayrıca, deprem bölgelerinde destek hizmetleri sunarak, afet sonrası cinsel şiddet risklerine karşı önlemler almaktadırlar.

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakları Platformu (CİSÜ) Platformu³⁰

Cinsel haklar ve üreme haklarını temel insan hakları kapsamında ele alan platform, 2013-2018 yılları sonrasında, 2020 yılında yeniden aktive olmuştur. CİSÜ hak savunuculuğunda ortaklaşan sivil toplum kuruluşları ile sivil inisiyatifleri bir araya getirmektedir. Platform, politika metinleri, bilgi notları, kavram atölyeleri gibi tüm çalışmalarında çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler konusunu gündeme getirmektedir.

Eksi 25 Derneği

Eksi 25 Derneği, 2015 yılında Eskişehir’de çocuklar ve gençlerin yüksek yararını gözetmek amacıyla kurulmuş, halen Eskişehir ve Kütahya illerindeki dört merkezde 25 yaşından genç olanlara yönelik çalışmalar yürüten bir dernektir. Çocuklar ve gençlerin her türlü ayrımcılık, ihmal, istismar ve şiddete karşı korunmasını amaçlayan dernek, psiko-sosyal destek, hukuki danışmanlık ve eğitsel faaliyetler ile, çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin önlenmesine yönelik doğrudan ve dolaylı katkı sağlamaktadır. Eksi 25 uzmanlarının aileler, çocuklar, öğretmenler ve avukatlara yönelik olarak hazırladığı modüller aracılığıyla, sahada uygulanan çalışmaların niteliğini artırmakta ve ÇEZE risklerinin erken tespitine olanak tanımaktadır.

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD)

İzleme, savunuculuk ve destek odaklı faaliyetlerini 2010 yılından itibaren yürütmekte olan dernek, "seçim izleme, adalet erişim, barışçıl toplantı ve gösteri hakkı, ırk, etnik köken, inanç veya dine dayalı ayrımcılık, insan hakları savunucularının güçlendirilmesi, adalet erişim ve eşitliğin güçlendirilmesi" konularında çalışmaktadır. Dernek, UNFPA ve STGM ortaklığıyla ve İzmir Büyükşehir Belediyesinin iş birliği ile 2023-2024 döneminde ÇEZE’yi İzleme konusunda bir çalışma yürütmüştür. Büyükşehir belediyesinde ÇEZE ile ilgili sistematik veri toplamaya ilişkin yöntem ve araçlar geliştirilmiş, veri toplama ve izleme rehberi yayımlayarak, yerel yönetimlerin bu alandaki çalışmalarını desteklenmesi amaçlanmıştır (ESHİD, 2024).

Eşit Nesiller Derneği

Hukukçu ve akademisyenlerin kurdukları dernek, cinsiyet temelli eşitsizlikler ve kadınlara yönelik şiddet ile mücadele konularında çalışmaktadır. Dernek, 2021-2022 yılları arasında CEİD Hibe Programı kapsamında, Ankara Barosu ile Şiddetin İzleri projesini yürütmüştür. *Kadınlara yönelik şiddetle mücadelede hukuki verilerin izlenmesi için kapasite artırma projesi* kapsamında çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler konusunu da içeren yayınlar

²⁹ <https://cinselsiddetlemucadele.org/>

³⁰ <https://cisuplatform.org.tr/>

üretmektedir. Savunuculuk ve yol haritasının hazırlanması, mevcut durum ve ihtiyaç analizi, idari verilerin toplanması gibi yayınlar ile eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yürütmektedir.

Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği³¹

Devlet koruması altında yetişen gençler tarafından 2007 yılında kurulan dernek, koruma altında yetişen çocuk ve gençler ile koruma sonrasındaki yaşamlarında eşit ve güçlü olmaları ve hak ve fırsatlara erişimleri amacıyla yenilikçi politikalar geliştirmek ve buna hizmet edecek uygulamalar yapmak amacıyla çalışmaktadır. UNFPA ve STGM ortaklığında yürütülen "Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi" projesi kapsamında risk azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Aralık 2023 tarihinde bu alanla ilgili 21 kurumun katılımıyla *Koruma Altında Yetişme Deneyimi Olan Kız Çocukları ve Genç Kadınlar için Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Çalıştayı*³² yapılmıştır. ÇEZE konusunu, koruma altındaki çocuklar kapsamında ele alan ilk çalışma olarak önemli bir olan bu çalışmanın, daha sonraki çalışmalar için bir temel oluşturması da planlanmıştır. Çalıştayda, koruma altındaki çocukların güçlendirilmesi, eğitime devamının desteklenmesi, ayrılma ve sonrasına hazırlanması, çocuk koruma sisteminin iyileştirilmesi, mevzuat ve uygulamanın güçlendirilmesi, kurumlararası iş birliğinin artırılması ve ile biyolojik ailenin güçlendirilmesi başlıkları altında öneriler geliştirilmiştir.

Kırkayak Kültür (Gaziantep)

2011 yılında kurulan Kırkayak Kültür, farklı kesimleri bir araya getiren üçüncü mekanlar yaratmaktadır. Şu anda Sanat Merkezi, Göç ve Kültürel Çalışmalar Merkezi ile Mutfak Matbakh Atölyesi olmak üzere üç mekânda çalışmalarını yürütmektedir. 2013 yılından itibaren de Zeugma Film Festivali kapsamında çok dilli gösterimler gerçekleştirmektedir. Özellikle Dom ve Abdal toplulukları gibi dezavantajlı grupların sosyal entegrasyonu ve haklarına erişimi konusunda çalışmalar yapan Kırkayak Kültür, bu konuda "Okumuşluk Ele Geçmez" adlı bir rapor yayınlamıştır. Raporda, bu topluluklarda çocuk yaşta evlenmenin ve ebeveyn olmanın yetişkinliğe geçiş olarak algılanmasının önemi vurgulanarak, gençlerin eğitimden uzaklaşdığına dikkat çekilmiştir. Çocuk yaşta evliliklere ilişkin özellikle gençlerin farkındalıklarını geliştirmeye yönelik seminerler ve kültürel etkinlikler düzenlenmektedir.

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği³³

Mavi Kalem, 2000 yılında İstanbul’da kadınlar, çocuklar ve mültecilerin güçlenmesini desteklemek amacıyla kurulmuştur. Halen İstanbul’da Fatih/Balat, Zeytinburnu ve Esenyurt; Adana’da Seyhan; Kocaeli’de ise Gebze olmak üzere toplam beş ofiste çalışmaktadır. Dernek, toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk koruma, sağlık, psikososyal destek, eğitim ve sosyal uyum alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Mavi Kalem’in öncelikli çalışma alanları arasında kız çocuklarının güçlenmesi, çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin önlenmesi, kadınların toplumsal yaşama katılımının desteklenmesi ve afetlerde kadınların zarar görebilirliğinin azaltılması yer almaktadır. Özellikle Suriyeli mülteci kız çocuklarının

³¹https://www.hayatsende.org/?utm_source=chatgpt.com&utm_medium=undefined&utm_content=undefined&utm_campaign=undefined

³² (2024). Koruma Altında Yetişme Deneyimi Olan Kız Çocukları ve Genç Kadınlar İçin Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Çalıştayı Sonuç Raporu. Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2705>)

³³ <https://www.mavikalem.org/>

eğitime ve erken yaşta evliliklerin önlenmesine odaklanan çalışmalar yürütmektedir. Dernek, 12-17 yaş arası kız çocuklarına yönelik farkındalık kazandırma amacıyla projeler gerçekleştirmiştir. Ayrıca, toplum gönüllüsü erkek ve kadın grupları ile çevirim içi olarak “Çocuk Yaşta Evliliklere Karşı Bilgilendirme Serileri” düzenlemiştir.

Nirengi Derneği³⁴

Resmi olarak 2015 yılında kurulan ama 1999 Depremi sonrasında bir araya gelen uzmanlardan oluşan dernek, psikososyal destek, insani yardım, afet ve acil durum yönetimi ve kalkınma, risk altındaki gruplara yönelik destek çalışmaları, savunuculuk ve ağ oluşturma, kapasite geliştirme ve araştırma ile toplumsal diyalog alanlarında çalışmaktadır. Çocuk İstismarına Karşı Destek Hattı 0850 216 53 67 ile 18 yaşından küçüklere yönelik bir destek hizmeti sunmaktadır. Nirengi Derneği, iç kapasite geliştirme çalışmaları kapsamında 2021 yılında UNFPA desteğiyle Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler başlığında Nirengi ekibine yönelik eğitim serisi başlatmıştır. Web sayfasında ÇEZE ile ilgili bilgilere ve sağlık risklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Ortak Toplumsal Araştırmalar ve Kültürel Çalışmalar Derneği (ORTAKÇA)

Van’da kültürel ve sanatsal faaliyetler yürüten Ortakça Derneği kentin sorunlarına da dikkat çekmektedir. Çocuk yaşta evlilikler konusunda kampanya, eğitim çalışmaları, toplantılar aracılığıyla bu konuda farkındalık oluşturmaya katkıda bulunmaktadır.

Rengarenk Umutlar Derneği (Diyarbakır)

Dernek 2017 yılında Diyarbakır’da hak temelli bir örgüt olarak kurulmuştur. Çocuk hakları ve çocuk yaşta evlilikler ile mücadele kapsamında Sabancı Vakfı’nın desteğiyle “Çocuklar İçin Rengarenk Umutlar” projesi yürütmektedir. Proje kapsamında, annelere üreme sağlığı, çocuk ve ergenlik, cinsel istismar, çocuk yaşta evlilik ve aile içi iletişim konularında eğitimler düzenlenmiştir. Ayrıca, çocuklara yönelik psikososyal destek programları ve çocuk hakları akademisi gibi faaliyetler ile çocukların haklarına dair farkındalıklarının artırılması hedeflenmektedir.

Sabancı Vakfı

Vakıf, UNFPA Türkiye Ofisi ile iş birliği içinde “Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Programı”nı hayata geçirmiştir. Program kapsamında 2018 yılından beri ÇEZE’nin önlenmesine yönelik çeşitli faaliyetlere kaynak ayırmaktadır. Bu faaliyetler arasında konuyla ilgili eğitim materyali, kamu spotu hazırlanması aracılığıyla kamuoyunun farkındalığının artırılması amaçlanmış, STK’ların kapasitesinin gelişmesi hedeflenmiş ve Sağlık Aracıları Modeli geliştirilmesi de yer almaktadır. Sabancı Vakfı, teorik bilgi üretimine katkının yanı sıra yerelde de uygulama ve müdahale modelleriyle destek sunmaktadır. Vakıf, Mayıs 2025 tarihinde sivil toplum örgütlerine yönelik yeni bir hibe çağrısında bulunmuştur.

Sivil Toplumu Geliştirme Merkezi (STGM)

STGM, UNFPA ve Sabancı Vakfı iş birliğiyle uygulanan programlara katkı sunmakta, özellikle ÇEZE’nin önlenmesine yönelik çalışan STK’ların kapasitesinin artırılması ve hak temelli

³⁴ <https://www.nirengiderneği.org/tr/calismalarimiz/>

yaklaşımın yaygınlaştırılması amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Yerel STK’ların etkinliğini artırmak amacıyla atölye düzenleme, eğitim organizasyonu, rehber hazırlama gibi birçok faaliyeti yürütmektedir. Sabancı Vakfı ve UNFPA ile Mayıs 2025 tarihindeki hibe çağrısını yürütmektedir.

Yanındayız Derneği³⁵

Yanındayız Derneği, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddetle mücadele alanında çalışmalar yürütmektedir. 2021 yılında yayımladıkları bir el kitabında, erken yaşta ve zorla evliliklerle sıfır tolerans ilkesiyle mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu belge, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdurların desteklenmesi konusunda rehberlik etmektedir.

YUKADER

YUKADER, Yüksekova’da toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek ve kadına yönelik şiddetle mücadele etmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Dernek, Sabancı Vakfı’nın desteğiyle yürüttüğü projeler kapsamında, Yüksekova’nın sekiz farklı mahallesinde ikamet eden kadınların sorun ve ihtiyaçlarını tespit etmek amacıyla hane ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretlerde, kadınlara eğitim, okula devam, evlilik, şiddet ve ekonomik haklar konularında sorular sorularak kentteki kadınlara yönelik güncel bir rapor hazırlanmıştır.

Ayrıca, Bianet Erkek Şiddeti Çetelesi, Türkiye Barolar Birliği, Baroların Kadın Hakları Merkezleri, Türk Tabipler Birliği, Türkiye Belediyeler Birliği, üniversitelerin kadın araştırma merkezleri ile CTS birimleri, ÇEZE ile ilgili çeşitli etkinlikler aracılığıyla bu konudaki farkındalığı artırmaya çalışmaktadır.

Birleşmiş Milletler Ortak Programı: Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi

Türkiye’de ÇEZE’nin önlenmesine yönelik olarak UNFPA, UNICEF, ve UN Women iş birliğinde yürütülen ortak program kapsamında, her kurum farklı sorumluluklar üstlenmektedir. Çok paydaşlı ve çok düzeyli bir yaklaşım benimsenen ortak program kapsamına politika ve uygulama alanları dahil edilmektedir. Program hedefleri arasında, kamu, STK ve yerel örgütler arasındaki iş birliğini geliştirmesi de yer almaktadır.

UNFPA – Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

UNFPA, meslek gruplarına yönelik eğitim programları, kamuoyu bilgilendirme yayınları, atölye çalışmaları ve webinarlar düzenlemektedir. 2021 yılından sonraki dönemde, ÇEZE’nin Önlenmesi: Temel Bilgiler Rehberi (2021), Hukuki Bilgiler Rehberi (2021) ve Sağlık Aracısı Modeli Rehberi (2023) yayınlarını desteklemiştir. Bu alanda eğitimlere katılan avukatların ÇEZE davalarına gönüllü katılımı sağlanmıştır. Ayrıca, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yürütülen Türkiye Gençlik Araştırması’nın niteliksel bileşenini desteklemiştir. Bu bileşen, gençlerin ÇEZE’ye ilişkin bakış açıları, deneyimleri ve mücadele önerilerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

³⁵ <https://www.yanindayiz.org/>

UNICEF – Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

Çocuk hakları perspektifiyle ÇEZE’nin önlenmesine yönelik politika savunuculuğu, veri üretimi ve kamu farkındalığını artırma çalışmalarını yürütmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve yerel yönetimlerle iş birliği içinde, çocuk koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, çocuk yaşta evliliklere dair veri izleme sistemlerinin geliştirilmesi ve ilgili göstergelerin kamu kurumlarının gündemine alınması için teknik destek sunulmaktadır. UNICEF, medyada çocukların temsiline yönelik izleme çalışmaları, risk altındaki çocuklar için rehberlik materyalleri ve yerel eşitlik platformlarıyla iş birliği gibi faaliyetler aracılığıyla uygulama alanında da etkin rol oynamaktadır.

UN Women- Birleşmiş Milletler Kadın Birimi

UN Women, Ortak Program’da **toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin ana akımlaştırılmasını** ve **kadın hakları temelli politika geliştirilmesini** desteklemektedir. Bu kapsamda, ÇEZE ile mücadeleyi destekleyen ulusal ve yerel savunuculuk faaliyetlerinin geliştirilmesi, kadın örgütlerinin kapasitesinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ön plana alan izleme mekanizmalarının yerleşmesine ilişkin çalışmalar yürütülmesine katkı sunmaktadır. Ayrıca, **yerel eşitlik eylem planlarının izlenmesi** ile **toplumsal normların dönüşümüne yönelik iletişim kampanyaları** organize edilmesi alanında da faaliyetler yürütmektedir

Göstergeler ve Veri Kaynakları

Birleşmiş Milletler kuruluşları başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar tarafından üretilen ÇEZE ile ilgili göstergeler arasında yaygınlığa ilişkin olanlar ilk sıradadır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında da yer alan, “20-24 yaş grubundaki kadınlar/erkeklerden 18 (ve 15) yaşından önce evlenenlerin oranı” göstergesi ÇEZE yaygınlığı göstergesi³⁶ olarak kullanılmaktadır. Küresel ölçekte, 20-24 yaş grubundaki kadınların %18,6’sı 18 yaşından, %4,3’ü ise 15 yaşından önce evlenmiştir (UNICEF, 2025). Yaygınlık göstergeleri dışında UN Women, UNFPA ve USAID gibi kuruluşlar sağlık, eğitim, ekonomik gelişme, şiddet, gençlik, tarım ve gıda güvenliği, kriz ve çatışma, demokrasi, insan hakları ve yönetim alanları ile ÇEZE arasındaki ilişkiyi ortaya koyan göstergeler önermektedir. Bu göstergeler ilk raporda detaylı biçimde aktarılmıştır. İdari kayıt sisteminin sadece resmi evlilikler bilgisini içermesi nedeniyle, birçok ülkede hane halkı araştırmalarından üretilen veri kullanılmaktadır. UNICEF, büyük oranda Demographic and Health Surveys (DHS) ve Sağlık Araştırmaları ile Multiple-Indicators Cluster Survey (MICS) verisinden üretilen göstergeleri derleyerek yayımlamaktadır.

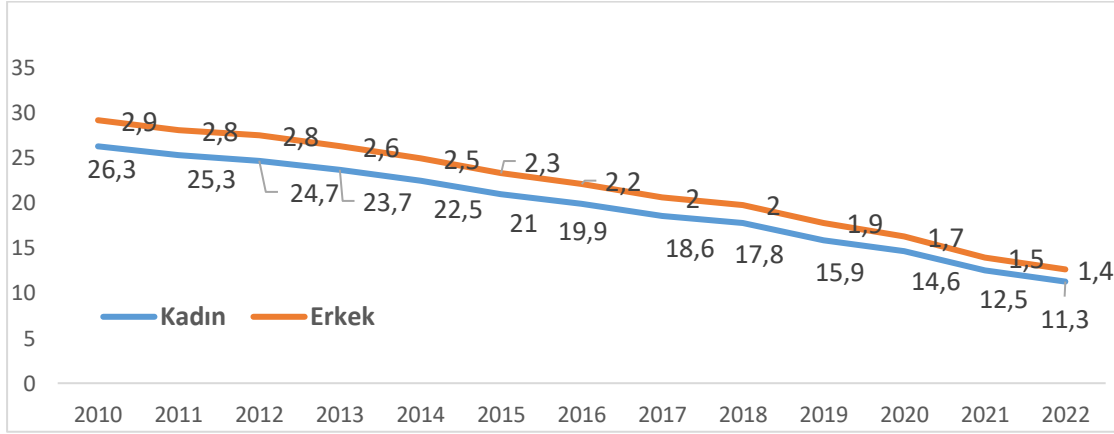
Türkiye’de çocuk yaşta evliliklere ilişkin resmi bilgi Türkiye İstatistik Kurumu tarafından evlenme istatistikleri altında derlenmektedir. ÇEZE yaygınlığı bilgisi ise, dini nikahı da dahil eden hane halkı örneklem araştırmalarından Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TDHS) verisi kullanılarak hesaplanmaktadır. Ayrıca, Türkiye Aile Yapısı Araştırması, Türkiye Gençlik Araştırması gibi hane halkı örneklem araştırmalarında da 18 ve 15 yaşından önce gerçekleşen evliliklere ilişkin bilgi üretilmektedir.

³⁶ SKA 5.3.1. No.lu göstergesi

Türkiye’de ÇEZE’ye İlişkin Göstergelerin Mevcut Durumu

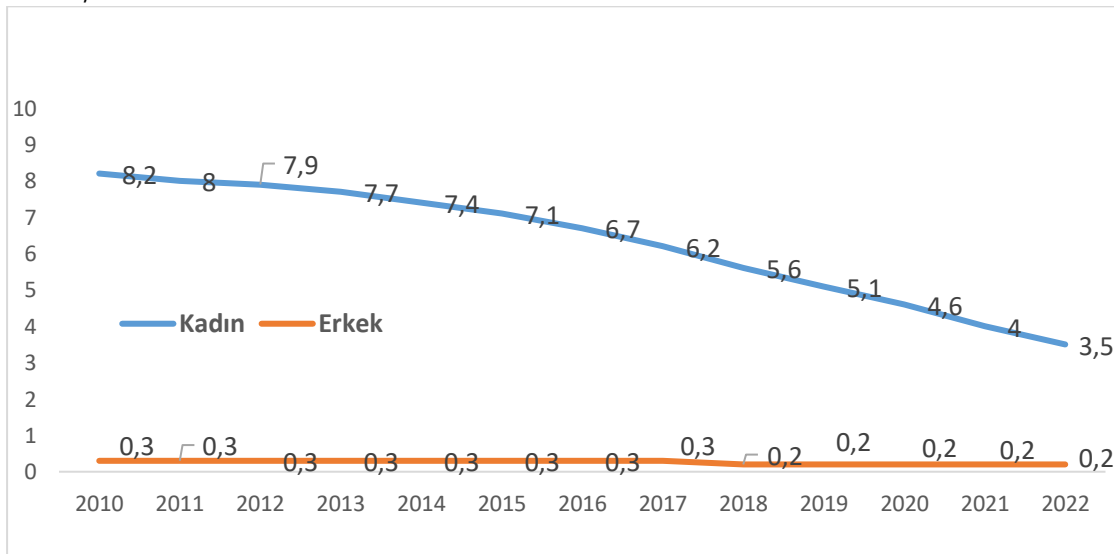
Türkiye İstatistik Kurumunun, resmi nikah ile gerçekleşen evlilikleri derlediği veriye göre 2022 yılında kadınların ortalama ilk evlenme yaşı 25,6, erkekler için ise 28,2’ye yükselmiştir. Resmi istatistikler, ilk evlilikler içindeki 16-19 yaş grubunda yer alan kadın ve erkeklerin oranının azaldığına da işaret etmektedir. 2010 yılında ilk kez resmi nikah ile evlenen kadınların %26,3’ü 18 yaşından küçük iken, 12 yıl sonra bu oran %11,3’e gerilemiştir (Şekil 1).

Şekil 1 İlk evlilikler (resmi nikahı olan) içinde 16-19 yaş grubunun oranı, 2010-2022, TÜİK

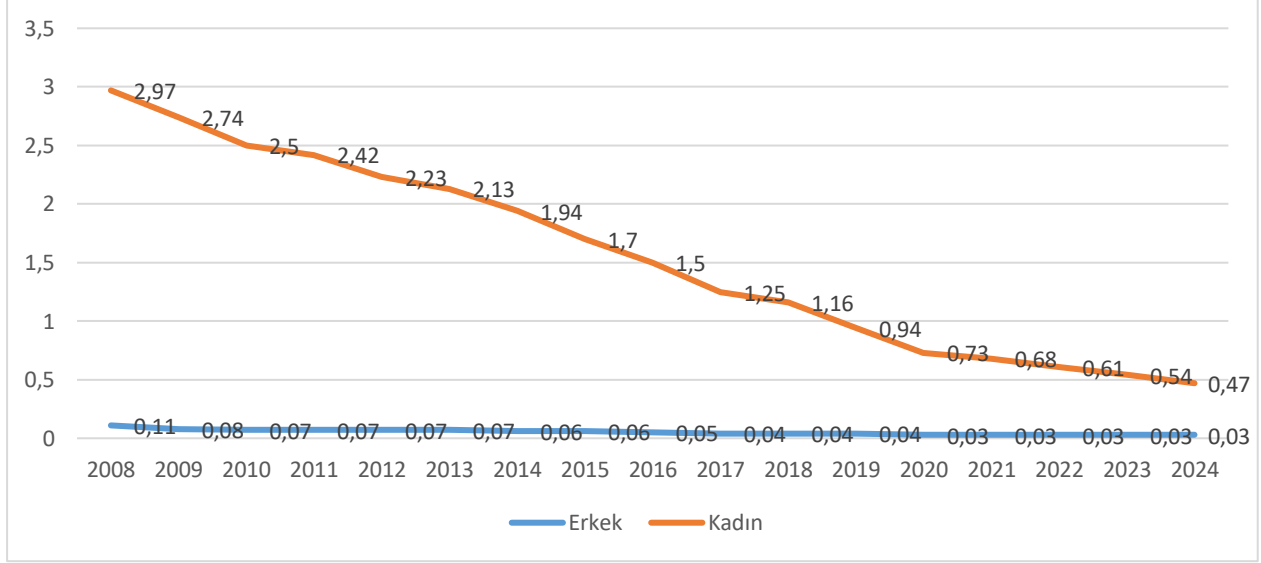
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları göstergesi sadece resmi nikah ile gerçekleşen evlilikleri içerecek biçimde hesaplandığında, 20-24 yaş grubundaki kadınların 18 yaşından önce evlenme oranlarının zaman içinde azaldığı, daha düşük oranlara sahip olan erkekler açısından ise sabit kaldığı görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. 20-24 yaş grubunda olup, 18 yaşından önce resmi nikah ile evlenenlerin oranı, 2010-2022

TÜİK’in daha önceki yıllarda yayınladığı istatistiklerde 16-19 yaş grubuna ilişkin resmi evliliklerin oranları, toplam ilk evlilikler içindeki oran ile verilmesinin yeterli değildir. 2024 İstatistiklerle Çocuk yayınında verilen 16-17 yaş grubundaki evli çocukların aynı yaş grubundaki çocuklar içindeki oranını gösteren istatistik daha anlamlı bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Şekil 3’de yer alan bu istatistiklere göre, çocukların 16 ve 17 yaşında evlenme oranları kız çocuklar için yavaş da olsa azalmaktadır. Oğlan çocuklar için sabit bir düzeydedir.

Şekil 3. Cinsiyete göre 16-17 yaş grubundaki evli çocuk nüfusun 16-17 yaş grubundaki çocuk nüfus içindeki oranı, 2008-2024

İlk ÇEZE raporunun yayınlanmasından sonra, 2021 yılında Türkiye Aile Yapısı Araştırması tekrarlanmış, 2023 yılında UNFPA’nın desteğiyle HÜNEE Türkiye Gençlik Araştırması, UN Women ve SIDA ise Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklere İlişkin Erkek Algısı araştırmasını yürütmüştür. Daha önceki yıllardaki göstergeler ile karşılaştırma imkânı olmasa da, TAYA 2021 araştırmasına göre, ilk evlenme yaşı 18’in altında olan kadınların oranı %24,2 iken, erkeklerin %4,4 (TÜİK, 2022). TÜİK doğum istatistiklerine göre çocuk yaşta evliliklerin önemli sonuçlarından biri olan adölesan doğurganlık hızında da bir azalma söz konusu olmuştur. 15-19 yaş grubundaki 1000 kadın başına düşen canlı doğum sayısı olan adölesan doğurganlık hızı, 2024 yılı için binde 10 düzeyindedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Erken Yaşta ve Zorla Evlilikler konusuna özel olarak hazırlamış olduğu eylem planının yayınlanmayacağı ve Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2021-2025 kapsamında değerlendirileceği kararını belirtmiştir. Bu nedenle, kadınlara yönelik şiddet konusundaki izlemeye benzer biçimde ÇEZE güncelleme raporunda da göstergelerin izlenmesi Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2021-2025’nin takibi biçiminde yapılacak ve güncelleme raporlarından ayrı yayınlanacaktır. Raporun 7. Bölümünde ÇEZE ile ilgili göstergelerin listesi yer almaktadır.

Kaynakça

ASHB-ÇHGM. (2021a). *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Çocuk İhmali ve İstismarı Konusuna Kurumsal Yaklaşımı*. Erişim adresi: <https://www.aile.tr/media/72849/cocuk-politikalari-serisi-1.pdf> Erişim tarihi: 02.05.2025

ASHB-ÇHGM. (2021b). *Çocuk Hakları ve Türkiye Uygulaması*. Erişim adresi: <https://www.aile.tr/media/75943/cocuk-politikalari-serisi-23-nisan-ozel-yayini.pdf> Erişim tarihi: 02.05.2025

ASHB-ÇHGM. (2021c). *Aile Odaklı Hizmet Modeli olarak Koruyucu Aile Uygulaması*. Erişim adresi: <https://www.aile.tr/media/78342/cocuk-politikalari-serisi-3.pdf> Erişim tarihi: 02.05.2025

ASHB-ÇHGM. (2021d). *Türkiye’de Çocuk Hizmetlerinin Tarihsel Süreci* Erişim adresi: <https://www.aile.tr/media/88094/cocuk-politikalari-serisi-4.pdf> Erişim tarihi: 02.05.2025

ASHB-ÇHGM. (2021e). *Türkiye’deki Çocuk Araştırmaları Üzerine Sistemik Bir İnceleme*. Erişim adresi: <https://www.aile.tr/media/92196/cocuk-pol-serisi-5.pdf> Erişim tarihi: 02.05.2025

ASHB ve UNICEF. (2024). *25. Ulusal Çocuk Forumu Bildirgesi*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/185144/25-ulusal-cocuk-forumu-sonuc-bildirgesi.pdf> Erişim tarihi: 02.05.2025

ABB (Avrupa Birliği Başkanlığı). (2025). *Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html. Erişim tarihi: 28.04.2025.

BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu). (2024a). *2024-2028 Stratejik Planı*. Erişim adresi: <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yayinlar-stratejik-planlar/btk-2024-.plani.pdf>. Erişim tarihi: 27.04.2025.

BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu). (2024b). *2023 Faaliyet Raporu*. Erişim adresi: <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/faaliyet-raporlari/btk-faaliyet-raporu-2023.pdf>. Erişim tarihi: 27.04.2025.

BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu). (2023). *2022 Faaliyet Raporu*. Erişim adresi: <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/faaliyet-raporlari/2022-faaliyet-raporu.pdf>. Erişim tarihi: 27.04.2025.

BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu). (2022). *2021 Faaliyet Raporu*. Erişim adresi:

<https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu2022-v23.pdf>.

Erişim tarihi: 27.04.2025.

Doğan, S. (2024). *Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Medyada Temsili & STÖ’ler İçin Kız Çocukların İnsan Haklarına Duyarlı Habercilik ve İçerik Üretimi El Kitabı*.

ESHİD. (2024). *Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikleri İzleme Projesi*. Erişim adresi: <https://www.esihaklar.org/projeler/>. Erişim tarihi: 26.04.2025

Girls Not Brides & Uçan Süpürge (2024). *Çocuk Yaşta Evlilikleri Durdurmak için Ulusal Stratejiler Kontrol Listesi*.

Girls Not Brides & Uçan Süpürge (2024). *Çocuk Yaşta Evlilikleri Sona Erdirmek için Toplumsal Cinsiyeti Dönüştürücü 10 Adım*.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı). (2024). *2024 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim adresi: https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/50450/0/tc-saglik-bakanligi-2024-yili-faaliyetraporupdf.pdf?_tag1=F01E4FAC106F826700DBE800CE08831DB7D21DEA. Erişim tarihi: 05.04.2025.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı). (2023). *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim adresi: https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/47771/0/tc-saglik-bakanligi-2023-yili-faaliyet-raporupdf.pdf?_tag1=4D19D223F5876E6C98006F5A03950CEF3A7C104B. Erişim tarihi: 05.04.2025.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı). (2022). *2022 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim adresi: https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/45199/0/2022-faaliyet-raporupdf.pdf?_tag1=A972367F71B5F050EA1DDC0E1AD110DEDF904131. Erişim tarihi: 05.04.2025.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim adresi: https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/45199/0/2022-faaliyet-raporupdf.pdf?_tag1=A972367F71B5F050EA1DDC0E1AD110DEDF904131. Erişim tarihi: 05.04.2025.

Save the Children & Uçan Süpürge.(2024). *Çatışma Bölgelerinde Çocuk Yaşta Evlilikleri Önlemek İçin Tavsiyeler*.

TİHEK. (2021a) *Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2021 Yılı Raporu*. Erişim adresi: https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/ayrimcilikla_mucadelevesitlik_2021raporu.pdf. Erişim tarihi: 03.05.2025.

TİHEK. (2021b). *İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2021 Raporu*. Erişim adresi:

<https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/%C4%B0nsan%20Haklar%C4%B1n%C4%B1n%20Korunmas%C4%B1%20ve%20Geli%C5%9Ftirilmesi%202021%20Raporu.pdf>.

Erişim tarihi: 03.05.2025.

TİHEK. (2022a). *Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2022 Yılı Raporu*. Erişim adresi: <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/LEOn2OwK.pdf>. Erişim tarihi: 03.05.2025.

TİHEK. (2022b). *İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2022 Raporu*. Erişim adresi: <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/GrPN3hSs.pdf>. Erişim tarihi: 03.05.2025.

TİHEK. (2022c). *Çocukların Adalet Erişim Hakkı Raporu*. Erişim adresi: https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/TI%CC%87HEK%202022%20RAPOR%20TG_web.pdf. Erişim tarihi: 03.05.2025.

TİHEK. (2023a). *Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2023 Yılı Raporu*. Erişim adresi: <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/GrPN3hSs.pdf>. Erişim tarihi: 03.05.2025.

TİHEK. (2023b). *İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2023 Raporu*. Erişim adresi: <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/fB0li3Wc.pdf>. Erişim tarihi: 03.05.2025.

TÜİK. (2022). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması*.

Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zul>

Erişim tarihi: 05.05.2025.

TÜİK. (2024). *İstatistiklerle Çocuk*. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zul>. Erişim tarihi: 05.05.2025.

TÜİK. (2025). *İstatistiklerle Kadın*.

Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zul>

Erişim tarihi: 05.05.2025.

Uçan Süpürge (2024a). *Çocuk Yaşta Evliliklerle Mücadelede Kavramlar*.

Uçan Süpürge (2024b). *Çoklu Krizler Çağında Çocuk Yaşta Evlilikler: Saha Araştırması Hızlı Değerlendirme Raporu*.

Uçan Süpürge (2024c). *Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Gerçekleşme Biçimleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi*.

UNICEF, UN Women, & Plan International. (2025). *Girl Goals: What has changed for girls? Adolescent girls' rights over 30 years*. UNICEF. <https://www.unicef.org>.

UNICEF. (2025). *Child Marriage*. Erişim adresi: <https://childmarriagedata.org/global-trends/#where-dataviz>. Erişim tarihi: 03.05.2025.

UN Women. (2023). *Legislating and enforcing the minimum age of marriage: A comparative study of experiences and lessons learned*. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. <https://www.unwomen.org>.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı Göstergeleri

TOPLUMSAL FARKINDALIK
STRATEJİ 4.2. Şiddetsiz bir toplum için bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.
Faaliyet 4.2.5. ASHB (KSGM)
4.2.5.1. Muhtarlara yönelik kadın-erkek eşitliği, kadına yönelik şiddetle mücadele, ilgili mevzuat ve erken yaşta evliliklerle mücadele konularında düzenlenen eğitimlerin sayısı
4.2.5.2. Eğitimlere katılan kadın/erkek muhtar sayısı
Faaliyet 4.2.8. ASHB (ATHGM)- MEB (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü)
4.2.8.1. Kadına yönelik şiddet, ilgili mevzuat, erken yaşta ve zorla evlilikler, kadın-erkek eşitliği ve kadın hakları gibi konularda gerçekleştirilen eğitim, seminer ve farkındalık etkinliklerinin sayısı
4.2.8.2. Etkinliklere katılan kadınların sayısı
4.2.8.3. Etkinliklere katılan erkeklerin sayısı
STRATEJİ 4.3. Kadına yönelik şiddetle mücadeleye erkeklerin katılımı sağlanacaktır.
Faaliyet 4.3.1. ASHB (KSGM)
4.3.1.1. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, memur, işçi ve işveren sendikaları tarafından üyelere yönelik olarak kadın-erkek eşitliği, olumlu babalık tutumları, aile içi iletişim, kadına yönelik şiddetle ve erken yaşta evliliklerle mücadele gibi konularda düzenlenen eğitim ve seminer programı sayısı
4.3.1.2. Etkinliklere katılan kadın katılımcı sayısı
4.3.1.3. Etkinliklere katılan erkek katılımcı sayısı
Faaliyet 4.3.6. ASHB (KSGM)
4.3.6.1. Erken yaşta evlilikler ve olumlu babalık tutumlarına yönelik babalara düzenlenen farkındalık çalışmalarının sayısı
4.3.6.2. Etkinliklere katılan kişilerin toplam sayısı
STRATEJİ 4.4. Eğitimin tüm kademelerine şiddete sıfır tolerans anlayışı yerleştirilecektir.
Faaliyet 4.4.4. MEB (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü)
4.4.4.1. Ortaöğretim öğrencilerine yönelik düzenlenen farkındalık çalışmalarının sayısı
4.4.4.2. Farkındalık çalışmalarına katılan kız ve erkek öğrencilerin sayısı

TOPLUMSAL FARKINDALIK
STRATEJİ 4.4. Eğitimin tüm kademelerine şiddete sıfır tolerans anlayışı yerleştirilecektir.
Faaliyet 4.4.4. MEB (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü)
4.4.4.1.Ortaöğretim öğrencilerine yönelik düzenlenen farkındalık çalışmalarının sayısı
4.4.4.2. Farkındalık çalışmalarına katılan kız ve erkek öğrencilerin sayısı
Faaliyet 4.4.7. ASHB (KSGM)
4.4.7.1. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde kadına yönelik şiddet konularında düzenlenen farkındalık çalışmalarının sayısı
4.4.7.2. Farkındalık çalışmalarına katılan kız ve erkek öğrencilerin sayısı
STRATEJİ 4.5. Şiddete neden olan kalıp yargılar ile şiddeti yeniden üreten yapılarla mücadele edilecek, olumlu örnek ve uygulamalar geniş kitlelere aktarılacaktır.
Faaliyet 4.5.5. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
4.5.5.1.Kadına yönelik ve aile içi şiddetin, erken yaşta ve zorla evliliklerin kız çocuklarının haklarına olumsuz etkileri konularında hazırlanan vaaz ve hutbelerin sayısı
4.5.7.1. Diyanet TV ve Diyanet Radyo'da kadına yönelik şiddet, aile içi iletişim ve erken yaşta zorla evliliklerin zararları gibi konularda yapılan bilgilendirici yayınların sayısı
STRATEJİ 4.6. Yükseköğretim kurum ve programlarına şiddete sıfır tolerans anlayışı yerleştirilecektir.
Faaliyet 4.6.7. ASHB (KSGM)
4.6.7.1. Çizgi film-animasyon bölümü öğrencilerine yönelik çocuk programlarında şiddet, kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı, çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilikler gibi konularda gerçekleştirilen farkındalık çalışmalarının sayısı
4.6.7.2. Etkinliklere katılan kadın ve erkek öğrencilerin sayısı.
STRATEJİ 4.8. Geleneksel ve yeni medyanın kadına yönelik şiddetle mücadeleyi destekleyici ve duyarlılık kazandırıcı rol üstlenmesi sağlanacaktır.
Faaliyet 4.8.5. ASHB (KSGM)
4.8.5.1. Çocuk programlarında şiddet, aile içi iletişim, kadına ve çocuğa yönelik şiddet, çocuk istismarı, çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilikler gibi konularda farkındalık yaratmak amacıyla düzenlenen toplantıların sayısı
4.8.5.2. Bu konularda düzenlenen eğitim ve seminerlerin sayısı
4.8.5.3. Farkındalık çalışmalarına katılan kadın ve erkek katılımcıların sayısı.

e-kütüphane

Raporda yer alan
kaynaklara ve
bu alandaki diğer
raporlara
erişmek için

Raporda yer alan
gösterge ve
endeks verilerine
erişmek için

veri portalı

eğitim portalı

Rapora ait eğitim
videosuna ve
diğer CEİD eğitim
videolarına
erişmek için

Raporun yazarı
olan uzmanlara
ve diğer
uzmanlarımıza
erişmek için

uzman havuzu